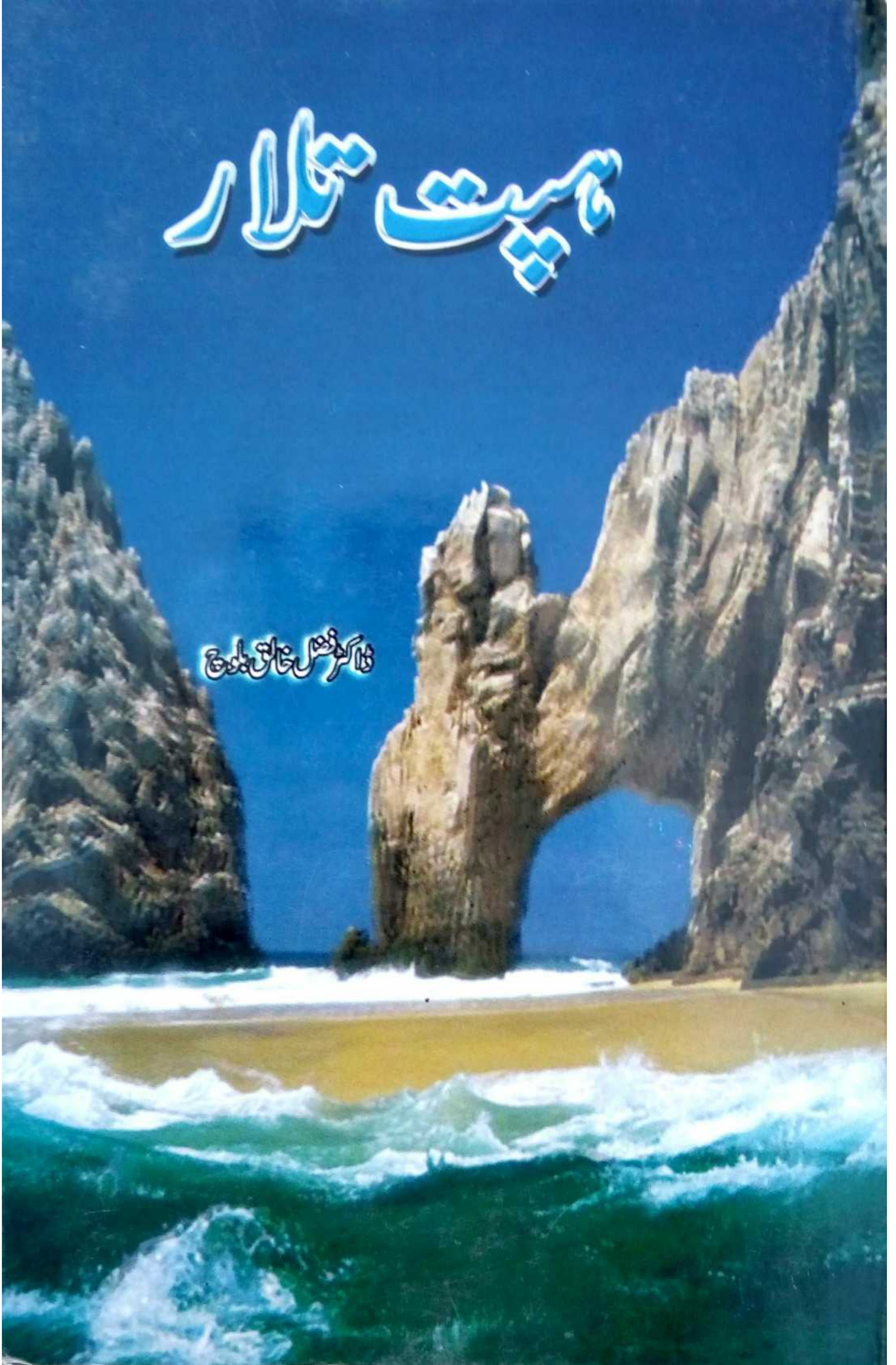

ہپت تلار
ڈاکٹر فضل خالق بلوچ

ہپت تلار

ڈاکٹر فضل خالق

بلوچی اکیڈمی کوئٹہ

کتاب ءِ نام	:	ہپت تکلار
کتاب ءِ صنف	:	سفرنامہ / تحقیق
نبشتہ کار	:	ڈاکٹر فضل خالق
پروف وانوک	:	ڈاکٹر فضل خالق
ڈیزائننگ	:	سہرگ بلوچ
کمپوزنگ	:	نذر بلوچ
پرنٹر	:	
اولی چھاپ	:	2015ء
وانگ	:	500
نہاد	:	-/200 کلدار

ISBN: 978-969-9768-37-8

نامدات

ہمامردمانی نامءَ کہ
وتی اندیماں درجن انتءُ دیمءَ کارائنت۔

لڑ

من مِنّت واراں

واجہ دُرّاخان دشتی (اسسٹنٹ ڈائریکٹر فشریز) ءِ پہ منی دلجمیں رسینگ ءَ

واجہ چنگیز بلوچ (تحصیلداراور ماڑہ) ءِ پہ دلبڈی ءُ دز کمکی ءَ

واجہ احمد خان (سابقہ ضلعی افسر تعلیم گوادر) ءِ پہ لہتیں مواد دیگ ءَ

سلیم بزگ ءُ جاوید امبر ءِ پہ دلجمیں ہمراھد اری ءَ کہ آہاں

ابید ایشی بوت نہ کتگ ات

واجہ رزاق، واجہ لواری، واجہ حبیب ءُ واجہ سرور (فشریز ءِ کارکنوک) ءِ پہ

دل ءُ ستکیں ہمراہ داری ءَ

منی ہَپت تلّار ءَ رسگ ءِ قصہ

مردم واہگے بہ داریت' واہگ سرجم بہ بیت گڈا واہگ پشت نہ کپیت ءُ پہ دیمتر ءَ تجسس ءُ ہوشامے وداریگ نہ بیت بلکیں ایوک ءَ یا تانی ماہکان مانیت بلے وہدیکہ مردم واہگے بہ داریت ءُ واہگ سرجم مہ بیت گڈا تکانسری ءُ نادلجمی ءِ ذگریں لوارانی باہوٹی پہ زور بہرءَ کپیت۔

ہَپت تلّار ءَ روُگ یک انچیں واہگے ات کہ پہ زانت بلے بے دلکش ءَ رُدان رُدان ءَ مزن بوتگ ات۔ چہ شال ءُ کراچی ءَ وتی نوکری ءِ پَند ءَ رابُرّ اِت گڈا پسنی ءَ راہ دیگ بوتاں۔ دل ءَ بازتگش اِت ءُ رُگرّ بست بلے قدرت ءِ بازیں نیمون سازیاں من ءَ پہ اودا بزاں ہَپت تلّار ءَ سربوہگ ءَ نیشت۔ برے برے کہ موسم ساپ بوتگ ات ءُ ماگوں وتی چمّاں اے بُرز بالادیں مِکّیں کوہ ءِ شان ءَ رادیست گڈا دست دگہ چیزے ءَ دَ نہ رستگ ات البت ماوتی بلڈ پریشر(Blood Pressure) ءَ راالّم گیش کتگ ات۔ پدا سرکاری ملازمت ءِ تاڑ ءُ تیلانک ءُ رُگر ءُ ژپّاں من چوفٹ بالے ءَ برے اداءُ برے اودا کپاں بوتاں۔ سیاست ءِ ہرلیکہی پے کہ کرشی ءَ نشت آئی وتی دل ءِ مئیل ءَ مئے دل ءَ راپُنڈ پُنڈ ءُ گزل گزل کُت کہ آئی بجل چو اُردو ءِ ہماسوَت ءَ"کوئی یہاں گرا،کوئی وہاں گرا" بوت۔ ہَپت تلّار ءِ(Megnatic Field)ءَ چے دراتکاں گڈا بس یک ناسرجمیں واہے ءِ دردشم ءَ دماغ ءِ بازیں خانہاں آئی ساہگ سراتگگ ات ءُ من کہ ہرجاہ ءَ شتاں اے ساہگیں واہگ چومنی بالاد ءُ کُنٹ ءِ ساہگ ءَ زندگیں پیمے بے توار ءَ ہمراہ ات۔ گوں ہمے تُستگیں ھیال ءُ لہتیں سالاں پدمنی سَر پدا ہمے دمگاں کپت گڈا سُبک سُبک

ءَ ہمے دمتوسیں ھیال پداتجاں بوت ءُ من برے چہ پسنی، برنے چہ بدوک ، برے چہ
کلمت ءُ برے چہ اور ماڑہ ءَ اُرجگ ءُ رسگ ءَ لانک بست۔ بازیں شپانی مجلساں
گوں بازیں سنگت ءُ دوستاں شوُرءُ سلاھ بوت بلے آئی آ سر چو ہما چاچ ءَ بوت کہ ''شپ
ءَ پچ ءَ، پچ ءَ، سُہب ءَ ھچ نیست''۔ شپانی دیواناں گلاسانی برے تنگہ ءُ برے نگرہ
دروشمی ءَ زبان دارگ نہ بوتگ ات گڈا بازیناں بازیں سلاھ دات، ءُ من ''ہو'' ءُ ''اِناں''
یے ہوریں درنگے ءَ درنگ اتاں۔ واہگ انگت سرجم ءَ بے زندنہ ات کہ یک ءُ دوسنکتانی
مہر ءُ مہروانیاں ہمے راہ پچ کُت۔ آہاں بازیں ذمہ واری کہ وتی سرءَ زرت اَنت گڈا منی
بارسک سک سُبک بوت۔ چریشی منی بالا دژ امبل اِت۔ من گوں جزمیں ہیتے ءَ وتی وس ءَ
راکار بست ءُ پدا یک نزیکیں روچے من وتی واہانی نقش ءُ نگاریں منزل ءَ پجّتاں۔ دل ءِ
ہما لاگریں بژنی دور ءَ راتسلاھے رست کہ برے من ماں توپانی ئیں تہاریں شپاں
مر مرانکیں روژنائی یے پیم ءَ پہازتگ ات کہ برے آئی من ءَ دلپروشیانی گنجمیں زر ءَ
اوگارتگ ات۔

اے بازمزنیں ناشُکری یے بیت کہ من واجہ مستنصر حسین تارڑ ءِ کتاب ''کے
ٹو کہانی'' ءِ منّت ءَ مہ گراں کہ آئی وانگ ءَ رندمنی زِردءِ بے تاہیری ہمنکہ وداتنت کہ
برے برے چوش گشے منی دماغ ءَ کلڈ ینگ لــگتگ ات۔ خاص پرے گپّ ءَ کہ منی
میراث ءُ منی ویرانانی چے بیت؟ آیا منی ویراندانیں مُڈیاّن درجنوکے بیت؟ یا اے
راجدپتر ءِ دنز ءُ ھاک، گرد ءُ گبارانی تہا بیگواہ بنت! اے ھیال ءَ ہردیں کہ من ءَ تکانسر
کتگ ات منی جزم سوہان بوتگ ات، چیا کہ دنیا وَ امیت ءِ سراانت ءُ پہ منی چاگرد ءَ
اُمیت وَ چوش گشے گیشتر بے سوبیانی آزگیں کاٹارے، بلے انگت ہم برے برنے من
چوروژناہیں روچ ءَ ہمے اُمیت ءَ راشہمیتگ، جڑکینتگ کہ دنیا ءَ را دیم ءَ جنز ینگ ءِ
توجیلاں سازیت۔ اے بوت منی ہپت تلار ءَ رسگ ءِ قصہ۔

یک وہدے من ھیال کتگ ات کہ کتاب ءِ نام ءَ اے کلاسیکل ٹُکر ءَ چے ایرکناں ''سبز انت زامُر ءُ نمب انت مِسک''۔

بزاں زامُر من کلمت کتگ ات ءُ مسک ہَپت تلار۔ دل ءِ ہمیش ات کہ دوئیں جاہاں ہواری ءَ کتاب ءَ کاراں بلے برے برے مردم ءِ دل ءِ نہ بنت ءُ گوں من ہم اَنچو بوت۔ پدا یک وہدے من جیڑتگ ات کہ چہ راس ملاں ءَ سکندرآعظم ءِ پداں گراں باں تاں سنگکیں کوہ ءِ آثارِ قدیمہ ءَ سرباں۔ شادی کَوُر ءِ لمب ءَ وپتگیں مقدونی یونانی قبرستان ءَ پُجّاں بلے چوش ہم نہ بوت۔ آوہداں کتاب ءِ نام ''سکندرآعظم ءِ پداں گران ءَ'' من پیچار کتگ ات ،بلے چوش ہم نہ بوت چیا کہ وہد ءَ وتی تب ناساز گت ،جاوراں ہمراہ داری نہ گت ۔ایوک ءَ ہَپت تَلار ءِ سفر بوت۔ زندگانی بوت وہد ءُ جاور وش ءُ ہدوک بوت اَنت گڈا شخصیتانی سرزمین کلمت ءِ سرانیسگ ءِ رہنیں زبان ءَ الّم ءَ موکاں۔

بیالہتیں کتاب چاریں

''نیرکس سکندر آعظم ءِ آپی لشکر ءِ سروک ات۔ ہندوستان ءِ مہیم ءَ پد آئی لشکر چہ مکران ءِ تیاب دپ ءَ گوْست۔آرائین(Arian) ءِ گُشگ انت کہ مکران ءَ گوْزگ ءِ وہداں یونان ءِ لشکر باز جنجال بوتگ چیا کہ اے تیاب گوْ رویران ات۔ بازیں کتاب ءُ نسخہانی تہا کلمت ءِ نام دگر دگر نبشتہ انت چوکہ کالیبا(Calyba)، بالارا(Balara)ءُ کالیما(Kalima)، نیرکس ءِ آپی لشکر ءَ وتی ننگر کالیبا ءَ دوْر دات کہ مروچیگیں کلمت انت۔ادا یک میتگے ءِ پنجی ءَ یک مچلدگے ہست بوتگ۔فیلو سٹراٹوس(Philostratos) ءَ اے دمگ ءَ را بالارا ءِ نام داتگ کہ اوداچ ءُ وشبو ہیں درچک رودینگ بوتگ ات۔اے وش بوہیں درچک(Myrte)،

(Myrtus Communis) ئیگ اتنت کہ بلوچ آرامورت گشنت،ءُ گونڈیں چکّانی شوْنکاں جراثیم کش ءِ صورت ءَ کارگرگ بیت۔

کالیبا یا کالیما ءِ تیاب ءَ یک گورے یک جزیرے است کہ آرا کرنائن (Karnine) ءِ نام پراَت۔وہدیکہ بالاراءِ نزیک ءِ جزیرہ ءِ نام سلیرا(Selera) ات۔ بُن اصل ءَ ہمے جزیرہ کہ آرا دو دگہ دگہ ناماں نبشتہ کنگ بوتگ، یکیں جزیرہ انت کہ بلوچی ءَ ہَپت تلار گُشگ بیت۔ ارائین ماہی وارانی جزیرہ ءِ نام ءَ گیپت کہ آئی ءَ را نوسالا(Nosala) نبشتگ ئے۔ ہمے جزیرہ ءَ را آئی روچ ءِ جزیرہ ہم گُشتگ۔ ارائین ءِ گُشگ ءِ ھساب ءَ کرنائن(Karnine) دمگ ءِ اندری یکیں جاہ ات کہ اودا نیرکس ءِ آپی لشکر کہ آ کلمت ءَ ننگرات، پرآئی واستا ماہیگ ءُ گوشت

زورگ بوت۔ اے دمگ ءِ بابت ءَ دگہ گُشگ بوتگ کہ اے دمگ ءَ مچکدگ باز انت۔

جزیرہ ہَپت تَلار یا استولا (Astola) چہ تیاب ءَ بیست میل زربار ءَ اِنت کہ آرا نوسالاً سلیر ائُ روچ ءِ جزیرہ ءِ نام دیگ بوتگ۔

ہَپت تَلار (Astola) ءِ نام پٹولیمے (Ptolemy) ءِ استالا (Asthala) ءَ چے زورگ بوتگ"۔

(تاکدیم:119-120۔ڈاکٹر حمید بلوچ ءِ کتاب۔مکران:عہدِ قدیم سے عہدِ جدید تک)

"کوہن تریں تاریخ زانتانی تہا یونان ءِ نامداریں تاریخ زانت ہیروڈوٹس ءِ ردءُ بنداتگیں نقشہانی ردءَ بلوچستان ءِ تیاب گوری دمگاں آئی چار جزیرہانی نشان داتگ بلے نوں آہانی نام ءُ نشان نہ گوأہیت۔ اے وڑا یونان ءِ جغرافیہ زانتاں اے جزیرہان ءَ کہ ہرنامے داتگ ات، وہد ءِ مُچاں آہان ءَ اندیم کتگ۔

کرنل سر تھامس ہنگر فورڈ ہالڈچ ءَ کوہنیں مکران ءِ کہ ہما نقشہ جوڑ کتگ ات، آئی تہا کرابائن نام ءِ یک جزیرھے ءِ نشان دیگ بوتگ۔ اے وہداں آرا ہم دریائی موجاں بُڈینگ ءُ گار کتگ۔ بلوچستان ءِ ساحلی دمگاں ایوک ءَ یک جزیرھے گندگ بیت کہ ہمود ءِ مردم آرا ہَپت تَلار (سات چٹانیں) یا استولا گشنت کہ آراس جُڈّی ءُ راس سکنی ءِ نیام ءَ انت۔نوں اے گُمان کنگ نہ بوہگی گپّے کہ آئی شاہگانی چتکا بیت۔ وہدے ما یونانی ءُ ہندووَانی استولا ءِ بابت ءَ گپ ءُ قصّہاں اشکناں تہ اے گمان کنگ پٹّ ءُ پول ءِ رہبندانی چپّ نہ بیت کہ اے جزیرہانی دراجی ءُ پراہی چنکس بوتگ۔

استولا ءِ نقش ءِ گندگ ءَ چوش درابیت کہ وہدے ءَ اے تیاب ءِ بہرے بوتگ کہ آرا دریائی موجاں چہ زمین ءَ سستگ ءُ دریا ءِ بہرے جوڑ کنگ۔اے جزیرہ کہ آرا چہ تاریخ ءِ مُچاں درکنگ بوتگ ءُ یک دروشمے دیگ بوتگ مکران ءِ تیاب ءَ شانزدہ میل دورانت۔ چہ پسنی ءِ تیاب ءَ اے جزیرہ بیست میل پَسِند انت۔ جزیرہ ءِ طول وعرض (دراجی، پراہی)

مشرق مغرب (روچ دراَتک ،روچ برکت) ءَ یک میلے ءِ کساس ءَ انت۔ عرباں اشی ءَ رااستالو ءِ نام داتگ۔ ہندوایشی ءَ راستادیپ گشنت۔ یونان ءِ جغرافیہ زانتاں ایشی ءَ را نوسالا گُشتگ۔ یونانیاں وتی ستک ءِ رِد ءَ اے جزیرہ ءَ را "سورج دیوتا" (روچ ھُدا) نزیدس ءِ جہہ متدی نامیتگ۔ آہانی گُشگ انت کہ چہ ادا کجام ہم آپی گرابے یا آپی سواری بے گوزیت، دیوتا آئی سواریں مردمان ءَ ماہیگ جوڑ کنت ءُ زِر ءَ راہ دنت۔ وہدیکہ ہندوَانی ھیال ایش انت کہ اے کالی ءِ بزاں بھوانی ءِ مندراَت۔ آ چدا ہر سُہب ءَ پہ ہنگلاج ءَ شتگ ءُ غسل ئے کتگ ......

مقدونیا ءِ سرلشکر کریٹوس ءِ بیان ءِ رد ءَ ادا سُھر ءُ تنگہ ءِ ھزینگ است ات کہ آہان ءَ درکنگ ءِ واستا بیپاری ءُ تاجر باز اتکگ اتنت بلے ہچ اش کہ دست نہ کپتگ ات گڈا گوں باز دلپروشی ءَ شتگ اتنت۔ وہدیکہ فنیقیا ءِ مردماں تِلاہ ءِ جوپہ ءَ مردمان ءَ ہمے نیمگ ءَ راہ داتگ ات۔ سکندر آعظم ءِ امیر البحر یا آپی لشکر ءِ سروک ءَ مردم ہمدا داتگ ات کہ آ ہمد ءِ ہندی ماہیگرانی دستاں جنگ بوتگ انت۔

بلوچ وتی ہمے جزیرہ ءَ راہپت تلار گشنت بزاں ہپت چٹان پدا ہم اے جزیرہ باز بیمناک انت۔ جزیرہ ءِ توکی بہر یک دراجیں میدانے ءِ پیم ءَ انت بلے پترگ ءِ راہاں تلار چودیوال ءَ دار انت۔ اے تلاراں آراترسگی جوڑ کتگ۔ جزیرہ ءِ زرباری روچ دراتک ءَ یک ہیکلے ءِ دمب انت کہ نوں ایوک ءَ آئی پاوہ یا بنیاد گندگ بنت۔ آئی تراشگیں سِنگ چہ یک میٹرے ءَ دراج ترانت۔ ہمے ہیکل ءِ نزیک گوزا پر شگلیں بُتانی ٹکر شِنگ شانگ ءَ کپتگ انت۔ آ ثار قدیمہ ءِ زانتکارانی گُشگ انت کہ اے یک زمانگے آپ ءِ مزنیں ہوتگ یا تالابے بوتگ۔ ایشی جوڑ کنگ ءِ رہبند ءُ پیم کوہنیں ایران ءِ تخت گاہ پالپتر (پاٹنا) ءِ دروشم ءَ جنت۔ پدا ہم ایشی سرا زانتکارانی پٹ ءُ پول بوہگ لوٹیت۔ ماہیگیر ادا پہ پشک ءُ گورکیں ماہیگ ءِ شکار ءَ کاینت۔ اے جزیرہ ءِ سرا ایک بوتگے باز گندگ

بیت کہ آئی تہا ماروتی سراں درءَ کن اَنت۔ اے جزیرہ ءِ زرباراءَ یک غارے است کہ ماہیگیر آئی سرءَ وتی ہِتک ءُ عقیدہ ءِ رِدءَ علم ءُ بیرک منڈین انت۔ آ گشدت کہ ادا حضرت علیؓ ءِ دُلدُل ءِ سُرمبانی نشان انت۔ اگاں چہ تاریخی صورت ءَ حضرت علیؓ اے دمگ ءَ کدی نیاتگ''۔

(پاکستان کا ثقافتی انسائیکلو پیڈیا:بلوچستان۔تاکدیم5-6۔از عکسی مفتی:لوک ورثہ اسلام آباد)

An early history of India:Ref,Invasion by Alexander

Mc.Crindle ءِ حوالہ ءَ واجہ ملک محمد سعید دہوار' وتی کتاب''تاریخِ بلوچستان''(بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءَ سال2007ءَ ءَ چاپ کتگ) ءِ تاکدیم201ءَ ایڈمرل نیرکس ءِ ہے دمگ ءَ سفر ءِ داستان ءَ بیان کنان ءَ گشیت کہ''اے سفر ءِ نیام ءَ بحری بیڑہ(سنگار) ہرجاہ ءُ ہر بندنے ءَ کہ اوشتات آہانی تہا بھاگیسرہ(اورماڑہ)،کلمہ(کلمت)،چذری(پسنی بندر)، ڈومو(ڈومگ بندر)، بارنہ (گوادر بندر) ءُ درمبوسہ (کوہِ دڑامب) ءُ کیہا نام گرگ کرزاَنت۔

اے سنگار ہپت تلار ءِ نزیک ءَ ہم گوستگ ات کہ آئی ذکر نیرکس ءَ نوسالا ءِ نام ءَ کتگ۔ ایرانی ایشی ءَ رااستولا ءُ ہندو ایشی ءَ ستادیپ گشدت۔بلوچاں ایشی ءِ نام ہپت تلار کتگ۔ اے جزیرہ ءِ بابت ءَ دگہ دگہ ہیمیں گپ ءُ توہمات گشگ بنت۔ یک روایتے ایش انت کہ ہر کسے اے جزیرہ ءِ تہا روَت تہ آئی واترگ ءِ ہچ اُمیت نہ بیت، آ پہ مدامی گار ءُ بیگواہ بیت۔ یونانی ہم ایشی سراگام ایرکنگ ءَ تُرس اتنت۔ نیرکس وت گوں لہتیں مردماں ایشی گنڈ گنڈ ءَ گشتگ ءُ پدا زندگ سلامت ءَ واترتگ ات۔ اے دُرسیں روایت بس قصہ اتنت کہ توہم پرستی ءِ سبب ءَ بوتگ انت''۔

بلوچستان یونیورسٹی ءِ شعبہ بلوچی ءِ سالی پٹ ءُ پولی تاکبند''دھنکین'' ءِ دومی

تاک کہ 2010ءَ چاپ بوتگ' ءِ تاکدیم36 ءَ واجہ واحد بزدار نبشتہ کنت کہ:

''کردے یونانی تاریخ نویساں ہپت تلار ءَ را استولاAstola گُشتگ وہدے پٹولیمی ءَ ایشراAsthala نوشتہ کتگ۔ گمان ہمیش انت کہ Asthala ءِ لبز بندر ءَ Septa Talar ات کہ بلوچ مہلوک ءَ ایشرا ہپت تلار' یا(Hapt Talar) ءِ نام داتگ''

واجہ رحیم داد مولائی شیدائی ءِ کتاب ''سرزمینِ بلوچ'' بلوچی اکیڈمی کوئٹہ ءَ سال 2013ء(دومی چاپ) ءَ چاپ کتگ۔ تاکدیم86-87 ءَ نبشتہ انت۔

''مکران ءِ تیاب گو راپسنی ءُ اورماڑہ ءِ نیام ءَ یک کسانیں جزیرے ھست کہ نام ئے ستادیپ انت کہ مردم ہنگلاج ءِ زیارت ءَ روَنت۔ اے جزیرہ ءِ کوہنی ءِ بابت ءَ ٹالمی(Ptolemy)ءَ آرا استھائی ءِ نام ءَ گیر آرتگ ءُ گُشتگ۔ اسکندر مقدونی ءِ آپی سرلشکر نیرکوس(Near Chus) ایشی ءَ راکامینا (Kamina) ءِ نام ءَ دنت۔ بزاں ہر یونانی رہ گوزے یا سئیل کارے ءَ کہ آ چداں گوستگ آئی بلوچستان ءِ کوہنیں شہران ءَ وتی جغرافیہ ءُ وتی گندگ ءُ سئیل ناماہانی وڑا نام داتگ''۔

واجہ مولائی شیدائی ءِ کتاب تاریخِ قلات ءِ تاکدیم54ءَ جزیرے ءِ سرھال ءَ آنبشتہ کنت کہ''قلات ءِ ریاست ءِ ھدّ ءُ ھبیلانی تہا یک جزیرے ھست است۔ اگاں چے یونانی جغرافیہ زانتانی گپّاں چے پدّر بیت کہ کجام زمانگے ءَ اداتیاب ءِ کرّ ءَ بازیں جزیرہ است اتنت کہ آمروچاں بیگواہ اَنت چوکہ اورماڑہ(باجیسرا یا بھاگھیسرہ) ءِ کرءَ کرابائن(Karabine) یک جزیرے ھست است ات کہ نوں نیست انت۔ پسنی ءِ راس الجدّی ءُ راس سکنی ءِ نیام ءَ استولہ یا استالو ءِ نام ءَ یک جزیرے ھست ات کہ چہ آئی طبعی ساخت ءَ چوش درابیت کہ اے کجام ہم زمانگے ءَ اِکھتیو پاگئی(Ichthyopagi) ءَ تیاب ءِ یک بہرے ات کہ وہدے دریاءِ آپ ءِ سبب ءَ زمین ءِ اے ٹکرّ جتا بوتگ۔ عرب

اے جزیرہ ءَ رااستالوءُ ہندوستادیپ گُشنت۔

اے جزیرہ مکران ءِ تیاب ءَ چہ شانزدہ میل زربار ءِ نیمگ ءَ انت۔ پسنی ءِ بندن ءَ چہ 26 میل دور انت۔ ایشی دراجی سےَ میل ءُ پراہی یک میلے بیت۔ ایرین ءَ ایشی ءَ رانوسالہ(Nosala) نبشتگ، اے جزیرہ ءِ بابت ءَ یونانی ءُ ہندووَانی وشّیں وشّیں روایت گُشگ بنت۔ یونانیانی عقیدہ انت کہ روچ ءِ دیوی نریدس ہمے جزیرہ ءَ نشتگ کہ آ انساناں ماہیگ جوڑ کنت ءُ ہمے دریا ءَ دوَر دنت۔ ہندووَانی روایت انگت وشتر انت۔ آہانی عقیدہ انت کہ اے جزیرہ مہا کالی ءِ نندگ ءِ جاہ انت۔ آر،ھیوز،بُلر مکران ءِ گزیٹیئر ءِ تاکدیم276 ءَ نبشتہ کنت کہ:

''نارائن ءِ گوش ءِ مئیل ءَ چہ دوراکشس پیدابوت انت یکے ءِ نام مَدءُ دومی ءِ نام کیتاب اَت۔ آہاں برہماءَ را کُشگ ءِ جہد کُت ہمیشکہ نارائن ءَ گوں زہر ءَ یوگ شکتی پیدا کُت ءُ آ ئی ءَ را کشان ءَ کُشت۔ ہندووَانی عقیدہ ءِ ھساب ءَ اے دیوی ہرروچ چہ ہمداں پہ ہنگلاج ءَ غسل ءِ واستا روَت۔ ہمیشکہ ہندووَاں اے جزیرہ ءِ نام ستادیپ بزاں روژنائی ءِ جزیرہ ایر کتگ۔ آہانی ہِتک ءِ ھساب ءَ دُرسیں بھارت کھنڈ (ہندوستان) ءَ ہپت کوہ اَنت''۔

1۔ سنگلادیپ [1]
2۔ سوت دیپ
3۔ جمبودیپ
4۔ سلمالی دیپ
5۔ کولاں دیپ
6۔ چہاوَں دیپ
7۔ ستادیپ

[1]... Dip is said to mean a mountain surrounded by water.

کرتیوس(Cartius) ءِ گشگ انت کہ کوہنیں زمانگ ءَ چہ دور دور ءَ سوداگر کہ آہاں اے جزیرہ ءِ دولت ءِ بابت ءَ قصہ اشکتگ اتنت، اتگگ اتنت بلے آ کدی ہم سوبین نہ بوت انت۔ ہمیشکہ فنیقیا ءِ جہہ منند ااں اوں دولت ءِ رسگ ءِ لالچ ءَ اداوتی لشکر آوُرت انت۔ سکندر مقدونی ءِ سرلشکر امیر البحر نیرکوس ءَ اے دُرستیں روایت یات اتنت۔ آئی مصری ناھُدا اہانی ٹولی یے پچّی ءَ جزیرہ ءَ دوَرگت۔ بلے درستیں ناھُدا میدیں جنگولانی (قذاق) دست ءَ کُشگ بوت اَنت۔ بلوچ اے جزیرہ ءَ راہپت تلار گُشنت۔

اے جزیرہ ریاست قلات ءِ کوہن ءُ قدیمی ءِ شاہد انت کہ آئی ءَ رااستر ابو پیمیں نامداریں تاریخ،زانتے ءَ گیر آرتگ۔ اے جزیرہ ءِ تیاب ءَ را ویب بنک(Webb-Bank) گُشگ بیت کہ آ جہاز رانی ءِ ھاترا سک تُرسگی انت۔ دُرستیں جزیرہ یک تچکیں میدانے ءِ پیم ءَ انت کہ آئی چپ ءُ چاگرد ءَ کوہانی دِرچ چودیوال ءَ اوشتاتگ۔ چہ ہمیشانی سبب ءَ جزیرہ ترسناک گندگ بیت۔

اے جزیرہ ءِ زرباری روددراَتک ءَ یک نمیرانیں ہیکلے ءِ دمب است انت کہ آئی سنگی ئیں ھشت دو وال مزن انت۔ بازیں ھنداں سنگ ءِ جوڑ بوتگیں بُتانی ٹُکّر شنگ شانگ ءَ کپتگ انت۔ کوہن ءُ قدیمی آثارانی زانتکارانی گُشگ انت کہ اے ہیکل بن اصل ءَ آپ ءِ یک مزنیں تلاو گے بوتگ۔ ادا میدیں ماہیگ کُش کسانیں کساسے ءَ بند انت ہم ءُ چہ ہمدا میدگوُرک ءِ شکار ءَ کن انت۔ اے تچکیں میدان ءَ شرّیں کاہ ءُ بوچ، تہلگ ءُ درمان ردیت کہ ایشانی تہا بازباز مار درکئیت۔ ہندو ءُ مسلمانانی واستا استولہ ءِ جزیرہ یک زیارت ءِ جاگاھے۔ ہندوزیارتی کایںت ءُ دیوی ءِ استان ءِ سرا ھیرات کن انت۔ اے جزیرہ ءِ گوریچانی روچ برکت ءَ یک غارےٹلّ ءِ سرا میداں سُہریں علم منڈینتگ۔ آہانی عقیدہ ءِ ردءَ کوہ ءِ ٹلّ ءِ سرا حضرت علیؓ ءِ اسپ ءِ سُرمبانی نقش ایرانت۔ شکار ءِ موسم ءَ سرمید اے غار ءَ کایںت ءُ زیارت کن انت۔ زمستان ءِ گڈ سرا ھے

ویرندانیں جزیرہ ءَ بے کساس ءَ آپی مُرگ کاینت ءُ ھیک دئینت کہ رندترا (بلے پیش ءِ زمانگ ءَ) مشکتی عرب ایشاں جم کن انت ءُ بَرانت۔ موسمی ھساب ءَ جزیرہ ءِ سرا مدام جمرّی بیت پمشکہ گوأت ءِ تہا نمی است۔ چہ جنوری تاں مارچ ءِ تیزیں گوأت روچ برکتی ءُ روچ دراتکی گوریچانی ھساب ءَ کشیّت۔ وہدے گوأت ءِ زراب کم تریت گڈا جمرّ مان شان انت ءُ گوات ءَ نمی گیش بیت''۔

گزیٹیئر چے گُشیت؟

ڈائریکٹوریٹ آف آرکائیوز بلوچستان کوئٹہ ءِ نیمگ ءَ بلوچستان ڈسٹرکٹ گزیٹیئر سیریز مکران ڈسٹرکٹ سہی ایڈیشن کہ 2004ءَ چاپ بوتگ، ءِ چارگ ہم اے بابت ءَ شر بیت چیا کہ ہما گیشتر یں حوالہ کہ چہ بازیں کتاباں دیم ءَ اتکگ انت آہانی گیشتر یں ءُ بھیسہی بنزہ ہمے گزیٹیئر انت۔ چہ ایشی ءَ بازیں قوم ءُ مذہبانی ستک ءُ عقیدت ءَ ہم مردم سرپد بیت، گزیٹیئر ءِ تاکدیم 276 تا 280 ءَ ہپت تلار ءِ بابت ءَ نبشتہ انت ءُ چوش انت۔

''ہپت تلار کہ عرب آرا استالو Astalo ءُ میدٗ استالئو Astalu ءُ ہندوستادیپ ءَ گشنت یک جزیرےِ ماں

25-6',25-,N;63-52,63-54' E;

چہ تیاب ءَ 16 میل ءُ چہ پسنی ءَ کساس 26 مینل دورانت۔ ایشی دراجی چہ روچ دراَتک روچ برکت ءَ کساس سےَ میل ءُ پراہی کساس یک میلے بیت۔ ایشی ءَ راترشتیں تلاراں ہرگوراچا گردکتگ ءُ ناسرجمیں پیمے اودا یک جتاہیں کوھے کہ روچ برکتی نیمگ ءَ انت ءُ چہ دریاءِ سطح ءَ کساس 260 فٹ برزانت کہ چہ آدگہ جزیرہ ءَ کلیے

بُرزترانت۔اوشتانک ءُ تچکیں تلار چہ دریا ءِ آپ ءَ دَرانت۔ ابید چہ یک جاھے کہ گوریچانی نیمگ ءَ انت اودا زمین ءِ کسانیں ھاکی ٹُکّرے۔ ماں گوریچانی روچ برکت ءَ یک کسانیں زمینی ٹکرے کہ اودا آپ ءِ کسانیں صورتے ءَ دیم ءَ آیگ ءُ پُشت ءَ روگ (بَیل ءُ آلاڑ) ءَ کسانیں بوجیگ جلّ اَنت۔ آ جاہ کہ جلگّ بیگ انت، ادا زیارت کنوک دار اَنت ءُ اے گوریچانی رودراَتک ءِ نیمگ ءَ انت۔ اے چڑھائی یا بُرزگ کہ چومِکّا مِلکیّں کوہ ءَ انت۔ پیچدار ءُ مشکل انت ءُ برے برے کہ مزنیں ہوَرے بیت گوزگ نہ بیت وہدیکہ جہلگ ءُ برزگ ءَ سادبندگ بیت۔ جزیرہ ءِ دوئیں سراں تلاریں کوہانی سلسلہ ھلیّت ءُ زرباری دیم ءَ جتاجتائیں تلارچہ آپ ءَ سر درابنت۔ پرشین گلف پائیلٹ گُشیت کہ جزیرہ چہ ہرگوَرا چہ سےَ کیبل لنتھاں(Cables Length) بوجیگانی دَزرس ءَ انت۔ ہپت کیبل چہ زرباری نیمگ ءَ یک کسانکیں جاھے/جزیرھے کہ چہ آپ ءَ 20 فٹ بُرزانت۔ آ دریا ءِ تہاچو یک بوجیگے ءَ درابیت ءُ ھَندی ماہیگیر آ را گزاب گُشنت (عکس ءَ بہ گند) اے کوہیں تلار مِکّا مِکّ انت ءُ ایشی ءِ ءُ جزیرہ ءِ نیام ءَ گوزگ ءُ ماہیگیری کنگ غیرمحفوظ انت۔ گیشتریں زرباری نیمگ ءَ یک نامی ئیں دَرّزیا کاٹے است کہ ہمود ءِ نندوک آرا کڈّو(Khaddau) گشنت۔ گُشگ بیت کہ چہ ہمدا دیم پہ کراچی ءُ بصرہ ءَ بوجیگ روَنت ءُ اے مزنیں پاگاسانی گوزگ ءُ جم بوہگ ءِ دلدوستیں جاھے کہ ادا پسنی ءِ میدمزن کساسے ءَ ایشان ءَ شکارکن انت۔

ماں جزیرہ ءِ سربرءَ زرباری روچ برکت ءِ نیمگ ءَ یک پچیں مندرے کہ چہ سِنگ ءَ جوڑ کنگ بوتگ۔ کساس دوگز اسکوائر ءِ سرءَ اِنت کہ ہمے سنگانی سرءَ چہ (Red oxide of lead)(سِندور) ءِ نـــقشیـــنتـــگیـــں لہتیں نشان انت،(عکس ءِ تہا سواستیکا ءُ مرگ ءِ پانچ ءِ شکل ءَ درءَ بنت) ساری ءَ ہمے گمان کنگ بوتگ کہ اے چہ سِنگ ءَ بستگیں لوگے/بانے/جاھے گوں آپ ءِ تلاوگے ءَ بوتگ۔ ھندی ہندو گُشگ ءُ

قصہانی رد ءَ عرباں اِدا اتگگ ءُ کسیپ گپتگ پدا آہانی روتینک ہمدا دوٗرداتگ اَنت۔ ہے بدتہذیبی ءِ سبب ءَ اے دوئیں پُراسراریں صورتے ءَ گار بوتگ اَنت۔ بلے مروچاں اے درگاہ ءِ واستا یک مدامی پاوا یا بنیادے ایرکنگ ءِ جہد بوہگ ءَ انت کہ آئی ہشت چہ نہ دیستگیں مردمانی نیمگ ءَ دوٗر دیگ بوتگ انت ءُ مرے وہداں اے کاردارگ بوتگ۔

تیز بوہیں کاہ ءُ بوٹگ جزیرہ ءِ سراباز انت کہ آہانی تہا کسانیں مارکہ دمگ ءِ مردم آہاں گرّ گشنت، شتور گران ءَ درکاینت۔ مسقط ءِ عرب ادا Turtles (کسیپانی) گرگ ءَ باز بازاتگگ انت ءُ انچو پسنی ءِ ماہیگیر ہم پہ گواھتگ (Gwahtag) ءِ شکار ءَ ادا باز کاینت کہ ہے جاہ ءَ باز بیت۔ اے جزیرہ ءَ روٗنت ءُ پہ وت ءَ دریائی مُرگانی ھیکاں جم کن انت کہ آ بے کساسیں کچے ءَ زمستان ءِ گڈ سرا تلارانی تہا دست کپ انت۔ اے ھیکاں مردمے جہل ءَ گوں دامے ءَ داراَنت ءُ چُج کن انت۔

ہپت تلار ءِ بابت ءَ قصہ' داستان ءُ پہمیانیں گپ ہروہد ءَ باز باز گشگ بیت۔ چہ ارائین (Indika31) ءَ ایشی ءَ رانوسالا ءِ نام دیگ بوتگ کہ نیرکوس ءِ دریائی مردمانی بازیں ذہمی ءُ ہوائی گپاّں ترسگی کتگ۔ ارائین ءَ قصہ چوش گشتگ۔

نیرکوس اپچھیتو پاغئی ءِ دمگ ءَ گوٗست تہ آرا گشگ بوت کہ اودا یک بے آپ ءُ بے ثمریں جزیرھے دریا ءَ است انت، کہ چہ برِ آعظم ءَ سدے 100 سٹیڈیا (Stadia) دور بیت نوسالا گُشگ بیت ءُ روچ ءِ مناسبت ءَ پاک ءُ مقدس انت ءُ انگت انسان اودا سرنہ بوتگ ءُ اگاں یک مردمے بے پرواہی ءَ ءُ غیر مناسبیں وڑے دل پہ کنت ءُ تیاب ءَ ئے بہ رسیت، آدمان ءَ بیگواہ بیت ءُ پدا گندگ نہ بیت۔ آئی مصری دریاوردانی یک ٹولی یے راہ دات۔ آ جزیرہ ءَ پترت انت ءُ چہ نگاہاں اندیم بوت انت ءُ آئی کماندار ءَ ھال دات، بوجیگ زوت گوں نترسی تیاب ءَ رستگ انت ءُ ناگت ءَ اشتاپی ءَ شتگ انت۔ خیر، رندترا آئی سی (30) چپّو ءِ یک بوجیگے / گُراب ءِ جزیرہ ءِ بندن ءِ چاگرد ءَ راہ دات (آہان ءَ

جهل ءَ ایرآ یگ ءُ جـــــــلّگ ءَ مکن کُت) ءُ تیوگیں وہدءَ آہاں وتی بوجیگ گردینت

انت۔ آئی بوجیگ ءِ ناھُدا ءَ راگوں نام ءَ توار کُت جُست کُت ءُ انچو دومی جانشوان ءَ

ہم۔ بلے وہدے آپ ءِ سفر ءَ ہچ چی یے نہ بوتگ ات تہ آئی وت روگ ءِ واستا کڈّ ن

کُت ءُ آہان ءَ آہانی لوٹ ءُ تب ءِ برخلاف زور پر دات کہ تاں دُور ءَ آئی ہمراہ داری ءَ

بہ کن انت۔ بلے وہدے آ ایر اتک انت تہ آہاں اے جزیرہ ءَ گوں ہمگرنچیں قصہ ءُ

داستان دُرس ہوائی ءُ دروگ پیشداشت انت۔ اَنچو آئی مارا باوری دات کہ آئی دگہ قصہے

گوں ہمیشی تعلق ءَ اُشتگ کہ نزیدسانی تہا یکے ءَ اے جاہ ءَ راپہ وتی جہہ مندی ءَ درچت

ءُ آئی عادت ات کہ ہر مردمے کہ پہ زوریا پہ وئیلے ءِ صورت ءَ تیاب ءَ اتکگ ات گڈا

آئی آہانی شکل ءُ دروشم بدلینت ءُ آہان ءَ ماہیگ جوڑ کُت ءُ دریاءَ راہ دات۔ اَنچو روچ چہ

آئی ءَ زہر بوت ءُ حکم ئے دات کہ آ چہ جزیرہ ءَ دربئیت بلے آئی ءَ باز باز منت زاری

کُت کہ آ وتی فطری واہگ ءُ تماہ ءِ زراب ءَ آرایل بہ دنت۔ آئی نہ تہنا اے دزبندی منّ

اِت بلکیں آئی چہ وتی سِحر ءُ جادوگری ءَ آئی شکل بدلینت ءُ آرا ماہیگے کُت ءُ رندترا آئی

وتی کوہنیں دروشم زرت ءُ پدا مردمے بوت ءُ پدا چہ ہمے مرد ماں کسترترّ ان بوت ءُ پدا آئی

وت ءَ را اپچھیتو پاغئی ءِ راج ءَ سر کُت ءُ آ تاں سکندر ءِ زمانگ ءَ برجاہ ات۔ چوکہ منی

گپ انت پہ من اے ھیرانی سک گران انت کہ نیرکوس ءَ وتی قدرتی زانت ءُ سرپدی ءُ

مزنیں شیواری ءَ را کہ وت ءَ راگوں قصہ ءَ بہ لچیّن ایت، جنجالاں پرّ ینت وہدیکہ آئی ءَ

گوں باز ارزانی ءَ راست ءَ را درگیتگ ات ءُ اے گپّ ءِ ھیال ئے نہ کُت کہ پہ آئی

شرپ ءَ شرنہ انت ءُ آئی وت ءَ را عہدی ءُ کوہنیں پاکیں قصہ ءُ داستانانی تہا ہوار گیتگ ءُ

نہ پہم اِت کہ اے تضادے ہم نہ دار اَنت"۔

ہما نام کہ چہ ہندووَانی نیمگ ءَ پریشی چہ قدیم ءَ بندگ بوتگ انت یکے ستادیپ

انت۔ ھندی دگی مردم اے نام ءِ بندات ءُ بندگ ءَ نہ مَنّ اَنت، بلے بازیں بازیں کسے

ایشی ءِ منّوک انت کہ اے جزیرہ کالی دیوی ءِ جہہ منندی انت کہ آ چہ ہشت دوراں ہپت ءَ کہ ہے وہداں روچ ءُ شپ بہرءُ بانگ بوتگ انت، ہمد انت۔ ایوک ءَ آسّھب ءِ سرا اے جاہ ءَ یل دنت ءُ پہ غسل ءَ ہنگلاج ءَ روَت۔ پر بندیے یک کسانیں بہرے چوش گُشگ بیت۔

"Sat pahar sata dip men;

Athwin pahar hinglaj"

دگر یک قصہے ایش انت کہ کالی دیوی چہ دُرسیں دیویاں شر پدارانت ءُ نشتگینے بوتگ، پمشکہ آرادیپ یاست بزاں راست ءِ روژنائی یا قندیل گشنت۔ یک گُڈّی صورت ءُ بیانے ءَ گُشگ بوتگ کہ ہندو جغرافیہ ءِ ردءَ ہند ءَ راہپت دیپ ءُ نہہ کھنڈانی تہا بہرکنگ بوتگ۔ دیپانی نام چوش اَنت:

1۔سنگل دیپ(سیلون) Sangal Dip

2۔سویت دیپ Swet Dip

3۔جمبودیپ Jambu Dip

4۔سلمالی دیپ Salmali Dip

5۔کولان دیپ Kolan Dip

6۔چھاؤں دیپ Chhoon Dip

7۔ستادیپ Sata Dip

کالی دیوی ءِ بابت ءَ قصہ ءُ داستان ھندی ھساب ءَ گُشگ بنت کہ راستی ءِ ست جُگ (Sat jug) یا عمر، چہ دنیا ءِ پیدا کنگ ءَ ساری، وہدے ہرچیز آپ ات اودا دوراکشس (Ra'khshas) کہ آہانی نام مادّ (Mad) ءُ کیتاب (Ke'tab) اتنت کہ آ چہ نارائن ءِ گوش ءِ مئیلاں پیدا بوتگ اتنت۔ راکشسانی واہگ ات کہ برہما ءَ

بہ گش انت۔ دنیا جوڑ کنوکءُ برہماچہ راکشسانی نیمگءَ بازتنگ کنگءُ زور پہ دیگہ بوت انت کہ گوں بھگوان یا ناراءِنءَ جاہءِ ایل پہ دئینتءُ بہ روَنت۔ برہماءِ کینگءِ واستا آئی یک دیوی یے کہ نام ئے یوگ شکتی(Yag shakti)(ذرئیں قدرتءِ سرجمیں طاقت) جوڑ کت۔ ماں تریتا جگ(Tre'ta Jug)ءَ دوئیں راکشس دوبرات شمب(Shumb)ءُ نشمب(Nashumb)دیمءَ اتک انت۔ آہاں اندراءِ بادشاہت پہ زورءُ ناحق بُرتءُ وتءَ راوشبوءُ وردءِ حسابءَ پہ دیوا(Deva's) بُرت۔ ہمے پیمءَ برہما، شیوءُ بشنءُ دگہ بازیں کستریں خدایاں کالی دیوی جوڑ کت کہ آ جنگءُ تباہیءِ دیوی انت۔ آ اے راکشسیں براتانی جاہ پہ جاہ رندءَ کپتءُ شکار ئے کت انتءُ آہانءَ ہمے ستادیپءِ ہندءَ گشت ئے۔ءُ رندترا آئی ہمداوتی ٹھکانہءُ جہ منندی جوڑ کت۔

عرب کہ ہمانامءَ گشنت آ انت استالو Asta'loءُ اے ستادیپ یا ستاڈیوSata De'yoءِ عربی دروشم انت۔ بلوچ اے جزیرہءَ راہپت تلار گشنت بلے اے لبزءِ ماخذءُ بزرہءِ بابتءَ نہ گشنت۔ کرنل اولڈچءِ حیالءَ اے بوت کنت کہ بلوچاں ستادیپءِ ہندسہ زرتگءُ آ را گوں ہندووانی ہمے داستانءَ ہمگرنچ کتگ کہ اے زندگیں حقیقتے۔ ہپتءِ ماناماں بلوچیءَSeven یا ساتءُ تلارءِ بزانت یک شیتہیں شتکیںSlab یاStrataانت کہ آ ہمے حوالہءَ دئینت۔

ہندو اے جاگہءِ بازباز بے کساس ادبءُ عزتءَ کن انتءُ زیارتی چہ بازیں جاہاں کم کمءَ بلے ودّ گی حسابےءَ کاینت پہ زیارتءَ۔ داستان پربندی صورتءَ گُشگ بنت۔ نزیک گوَرءِ مردم کہ اودا بوجیگءَ دارأنت، اُشکنت ئے کہ استالیس شپانی ماں کوہاں گردشءِ وہداں گوں دیویاں تعلقداریں شرّیں مثالءُ درور اَنت۔ قربانیءِ واستا پس جزیرہءَ آرگ بنتءُ اے گُشگ بیت کہ ایوکءَ ہما پسءَ دیوی قبول کنت کہ

آراآہانی قدیمی درگاہ ءَ قربان کنگ بیت۔ اودا درگاہ ءَ تہنا ھون ءَ ریچ انت ءُ پس ءِ جون ءَ را دریاءَ دوَر دئینت۔

پسنی ءِ مید جزیرہ ءِ بازیں جاگہاں پاک ءُ مقدس زان انت ءُ یک سستگیں تلارے کہ گوریچانی روچ برکت ءَ کُنڈے ءَ انت، آئی بابت ءَ گُشگ بیت کہ ادا حضرت علیؓ ءِ دُلدُل ءِ پَد اَنت۔ تیاب ءَ گوں ہمے تلار ءَ ہوار اودا یک ھدّے گیشینگ بوتگ کہ آرا بازیں سُہر یں علَم ءُ بیرک پر انت، واجہ ھِدر (پُشتی ولی ءُ پیرے) ءِ نام ءَ انت،ادا میدوتی دستور ءِ ردءَ کاینت ءُ وتی ہر ماہیگیری ءِ موسم ءَ شگون دئینت، منّت من اَنت ءُ ھیرات ءُ قربانی کن اَنت"۔

بلوچ ہندو تعلقداری ءُ
اے دَمگ ءُ ہندو بدھ اثرات

گوسکیں تا کدیماں ہپت تلار ءُ آئی سرا ہندوؤانی ستک ءِ بابت ءَ کمّے گپ بوت۔ چوناءَ یک وہدے اے تیوگیں دمگ انچیں اثراتانی زدءَ بوتگ ءُ اے سرھال اَنچو شاہگان انت کہ پریشی بازیں ھید شلنچی پکار بیت۔ بلوچستان: قدیم وجدید تاریخ کی روشنی میں ہما کتاب انت کہ واجہ میر گل خان نصیر ءَ نویستگ۔ اے کتاب نساءٹریڈرز کوئٹہ ءَ سال1982 ءَ چاپ کتگ۔ ایشی تا کدیم49-50 ءَ نبشتہ انت۔

''ہندو سے طائفاہانی تہا بہر انت۔ اولی طائفہ ہما ہندوؤانی انت کہ آ افغانستان ءُ بلوچستان ءِ قدیمی جہہ منندانی نسل انت ءُ ماں بلوچستان ءَ آتلدار گُشگ بنت۔ اے ہندو نہ ایوک ءَ پٹھانانی تہا پٹھان ءُ بلوچانی تہا بلوچ بےئ کنگ بنت بلکیں ہما تمنانی تہا آ ننددوک انت ءُ بہپارکن انت آہان ءَ ہماتمن ءِ بہرے ہم زانگ بوتگ ات ءُ ہماتمن ءَ ہم وت ءَ را آئی ءِ پہازکاری ءِ مانزمان زانتگ ات۔

اَنچو اے ہندوؤاں ہم وتی ہماتمن ءِ ہمرائی ءَ پوڑی (تاوان) داتگ ات ءُ دز کمک بوتگ ات چوکہ یک قبائلی یے کنت۔ اے بابت ءَ یک پدّرائیں درورے قلات ءِ سرا انگریزانی اُرش ئیگ انت۔ وہدیکہ دیوان بچّل' کھیم چند ءُ دگہ بازیں نامداریں ہندوخان قلات میر محراب خان ءِ پنجّی ءَ چوسرمچاریں دلاور ءَ شہید بوت اَنت۔

دومی طائفہ ہما ہندوؤانی انت کہ آ کچھی' نصیرآباد' جیکب آباد ءُ لسبیلہ ءَ نشتگ انت۔ اے کچھی وال گُشگ بنت۔ اے ہم بلوچستان ءِ کوہنیں جہہ منند اَنت ءُ جدگال یا جاموٹ تمن ءَ بےئ کنگ بنت۔ اے ہندو تلدار ءُ کچھی وال بلوچستان ءِ بازیں ضلعاں

آباد اَنت ءُ ایشانی کساس پنجاہ ہزار ءِ کچ ءَ بیت۔ بلوچی، براھوئیءُ جدگالی ءَ گپ کن
انت۔ تلد ارانی وتی خاصیں زبانے ہم است کہ چہ چپّ ءَ دیم پہ راست ءَ نبشتہ کنگ بیت
کہ چہ آئی ءَ آ وتی کاروبار ءَ نویس انت۔ بلوچستان ءِ بازیں دانشور ءُ زانتکارانی ھیال
انت کہ اے قدیمیں سیوائی رسم الخط انت کہ آئی تہا براھوئی زبان ہم نبشتہ کنگ بوتگ ات۔

ءُ تہی طائفہ ہما ہندوؤانی ات کہ آ گوں انگریز فاتحاں چہ پنجاب ءَ اتکگ اتنت
کہ آہانی تہا سکھ ہم ہوار اتنت۔ اے بلوچستان ءِ جہمنند نہ اتنت۔ پمشکہ ہند ءِ بہرءُ
بانگ ءَ پد نہ نشت انت۔ ماں بلوچستان ءَ وتی نندگ ءِ وہداں اے چہ بلوچستان ءِ
ہندوؤاں جتا اتنت''۔

ہندوؤاں گوں بلوچ تعلقداری ءُ بلوچانی ایدگے قوم ءُ مذہباں تعلقداری ءِ
بابت ءَ ماں تاریخِ بلوچستان ءِ تاکدیم25-26 ءَ لالہ ہتورام نبشتہ کنت:

''ہرایک مذہب والے کے ساتھ صلحِ کُل کی پالیسی پر چلنے کارہا
ہے، چنانچہ بہت حصہ بلوچوں کا اب تک علاقہ ایران میں سکونت رکھتا
ہے، باوجود یکہ شاہ ایران شیعہ ہے، بلوچ لوگ کبھی اس کے برخلاف
نہیں ہوئے نہ مذہبی کدورت رکھتے ہیں، جب سے وہ لوگ اس ملک
بلوچستان پر قابض ہوئے ہندواکثر ان کے ماتحت وزعیت ہوئے مگر
باوجود یکہ ہندو ملک بلوچستان میں کمزور حالت میں تھے، بلوچوں نے
کبھی ان کے مذہب میں دست اندازی نہیں کی اور نہ اُن کے ساتھ کچھ
تعصب کیا بلکہ اب تک جو ہندولوگ علاقہ کلات یا کوہستان مری بگٹی
وجھلاوان سراوان میں براھوئی رہتے ہیں، اپنی رسومات کھلے طور پر
کرتے ہیں۔ بلوچ لوگ ان کی مذہبی رسومات میں ہرگز دست اندازی
نہیں کرتے نہ اُن کے ساتھ کسی طرح تعصب کرتے ہیں''۔

پمشکہ نہ تہنا ادا ہندوؤانی زیارت است انت بلکیں آ اے گلزمین ءِ بہرے ہم وت ءَ لیک انت ۔ آ ہانی ساہ ءُ ارواہ گوں اے دمگ ءَ بندوک انت ۔

بلوچستان ءِ شہ کوَر یا مزنیں کوَراں یکے ہنگول انت کہ اے وت چہ ہنگلاج ءَ دراَتکگ ۔ ہنگلاج ہندوؤانی پاکیں کوھے کہ آئی سرابدھ مت ءُ ہندومت ءِ نشان دست کپ انت ۔ ہمودا کہ ہنگول کوَر دریاءَ ایر چیت یک قدیمی مندرے نشان است انت ۔ اے مندر ءَ بازیں ناماں یات کن انت کسے آرا پاربتی گُشیت ، کسے کالی ماتا ءُ کسے نانی۔ اے مندر بدھ مت ءِ سَتّ ءُ دوَراں ساری تر جوڑ کنگ بوتگ ات ۔ شاہ عبداللطیف بھٹائی ءِ کلام ءَ ایشی ءَ رانانی ءِ نام ءَ گیر آرگ بوتگ ۔ چریشاں ابید ہندوؤانی یک دوہایے ءَ ہنگلاج ءَ ابید بلوچستان ءِ بازیں ہَندانی نام گرگ بوتگ ،

سات وسیں ستادیپ[1] میں
آٹھواں دے ہنگلاج[2]
کالی وسے کلات[3] میں
مہادیو مستونگ[4]
بھڈڑا جوگی شال[5] میں
کہے بلونت فقیر[6]

(حوالہ: بلوچستان قدیم وجدید تاریخ کی روشنی میں ۔ میر گل خان نصیر ۔ تاکدیم 77)
انچو ہے کتاب کہ ایشی بُرز ءَ حوالہ دیگ بوتگ، ہمیشی تاکدیم 231 ءَ گُشگ بوتگ کہ کتاب 'کوچ وبلوچ' ءَ اے واقعہ درج انت ۔

۱۔ ہپت تلار ۔۲۔ ہنگول ۔۳۔ قلات ۔۴۔ مستونگ ۔۵۔ کوئٹہ ۔۶۔ دوہا گشوک ءِ نام انت ۔

''تارخ ءَ چہ اے شاہدی رسیت کہ اسلام ءِ مَنگ ءَ سر بلوچ مَش دارا نامیں یک دیوتا یے لوٹوک ءُ واہگدار اتنت ءُ آرا زوراک گُشت انت۔ پٹ ءُ پول کارانی گُشگ ءَ اے مَش دارا یا زوراک ہما دیوتا انت کہ ماں ہندو مت ءَ شیوا گشگ بیت کہ آنمرودءُ گلمکش ءِ نام ءَ گوں ہمگرنچ انت۔

مسلمان فاتحانی تاں بلوچستان ءَ آیگ ءَ ماں کلات ءَ زوراک ءِ عبادت جاہ ہست بوتگ۔ وہدے عبدالرحمٰن بن سمرہ ءَ کلات ءِ سرا اُرش کُت ءُ آرا فتح کت تہ کلات ءَ آئی یک مندرے دیست کہ کوھے ءِ ٹُل ءِ سرا اَت ءُ زوراک ءِ مندر ءِ نام اِش داتگ ات۔ عبدالرحمٰن بن سمرہ وہدے زوراک ءِ مندر ءَ پتریت تہ آئی چم یک تلاہ ءِ بُتے ءَ اڑنت کہ آئی چم یاقوت ئیگ اتنت۔ آئی بُت ءِ دوئیں دست گُڈ اتنت ءُ چمّان ءَ دَرکُت ءُ مُنجار ءِ دست ءَ دات انت۔

اے ہندوتہذیب ءِ بآریگ ات کہ بلوچستان ءُ افغانستان ءِ دُور دراجیں دمگاں شنگ بوتگ ات۔ بلے وہدے ہندوستان ءَ بودھ مت ءَ نام درآرت تہ بودھ مت وش وش ءَ بلوچستان ءُ افغانستان ءَ شنگ بوت۔ بلوچستان ءَ جاگہ جاگہ ءَ آہانی نشان دست کپ انت ءُ بلوچانی ہما طائفہ کہ شئے گُشگ بیت گوں ہے بودھ بھکشواں ہمگرنچ انت''۔

واجہ ملک محمد سعید دہوار تارخِ بلوچستان ءِ تاکدیم 210 ءَ ماں ہند ءَ موریا خاندان ءِ ذکر ءَ کنان ءَ گڈسر ءَ نبشتہ کنت کہ ماں لسبیلہ ءَ ہنگلاج ءِ جاہ ءَ مہادیو ءِ استھان، مستونگ ءَ شیوجی ءِ مندر ءُ ماں مکران ءَ ستادیپ ءِ استھان ہما زمانگ ءَ تعلقدار انت۔

ہے پیم ءَ رائے بہادر لالہ ہتو رام ءِ تارخ بلوچستان ءِ تاکدیم 15 ءَ (بلوچی اکیڈمی کوئٹہ: چاپ 1973ء) نبشتہ انت کہ:

''جولوگ علم تواریخ سے واقف ہیں وہ انکار نہیں کرینگے کہ زمانہ قدیم میں یہ ملک بلوچستان بلکہ افغانستان زیرِ قبضہ ہندوراجوں کے تھا۔ چنانچہ مہابھارت میں جو ایک

قدیم تواریخ ہندو لوگوں کی ہے صاف پایا جاتا ہے کہ راجہ سسپال پچھم دیس کا یعنی مغربی حصہ ہندوستان کا چند بار کرشن مہاراج سے آ کر لڑائی کرتا رہا او جب فیما بین پانڈ و کیرو جس کو پانچ ہزار برس سے بھی اوپر عرصہ گزرا ہے، بڑی بھاری جنگ ہوئی تھی۔ اس وقت شکنی نام راجہ قندھار کا، جو راجہ دھتراسٹر کیرو کا خسر پورہ تھا، دیو گندھاری تھا۔ قندھار کا نام ہندو کتابوں میں گندھار لکھا ہوا ہے جس کے معنی خوشبودار کے ہیں۔ ایرانی لوگ بھی اب تک قندھار کو گندھار استعمال کرتے ہیں۔ سیوا نام ایک مشہور راجہ اس ملک کا ہوا ہے۔ شہر سیوی بھی اس نے آباد کیا تھا، اس واسطے اس کے نام پر سیوی مشہور ہوئی، جو اب تک وہی پرانا نام مشہور چلا آتا ہے۔ اس ملک کا نام بلوچستان اس وقت سے مشہور ہوا جب سے بلوچ لوگ آ کر اس میں آباد ہوئے۔ اس سے پہلی پرانی کتابوں میں سیوستان مشہور تھا۔ قلات میں اب تک ایک فرقہ موجود ہے جو سیوازئی کہلاتا ہے۔ اسی سیوا کے خاندان سے ہے، پہلے یہ لوگ ہندو تھے، مگر اب مسلمان ہیں اور تین زیارت گاہیں ہندوؤں کی قدیم سے اس ملک میں چلی آتی ہیں۔ مثلاً: کلات میں کالی دیوی[1] مستونگ[2] میں مہادیو۔ شال[3] میں سادھ جوگی پانی ناتھ اور اُن کی بابت ہندی میں ایک شعر بنا ہوا ہے:

''کالی وسے کلات میں

مہادیو مستونگ

بڈھڑا جوگی شال میں

پانی ناتھ بلونت''

---

[1]۔ یہ مکان عین میری یعنی محل خان کے نیچے ہے۔

[2]۔ اس موقع پر ایک درخت ہے جو اس کا ثانی اس ملک میں نہیں ہے۔

[3]۔ یہ مکان اندر قلعہ شال کے ہے اور اب تک ہندو لوگ اس کی زیارت کو جایا کرتے ہیں۔

معلوم ہوتا ہے کہ پہلے قلات کو سیوازئی ہندولوگوں کے ہاتھ سے اقوامِ مغل نے لے لیا۔ بیشک کتب قدیم سے بھی ایسا ظاہر ہوتا ہے''۔

ہے کتاب کہ ایشی حوالہ بُرزترءَ دیگ بوتگ ایشی تا کدیم 62ءَ چوش نبشتہ انت۔

''اس علاقے میں اندرونِ کوہستان متصل علاقہ سہران ایک موقع پر چشمہ پانی کا ہے۔ اس کو ہندولوگوں نے بنامِ نہاد ہری سر ایک تیرتھ بنایا ہوا ہے جیسا کہ پنجاب اور ہندوستان کے ہندولوگ گنگا جی پر جا کر اشنان کرتے ہیں، اسے اس ملک کے ہندولوگ بروز بساکھی اسی موقعہ پر جا کر اشنان کرتے ہیں اور متبرک سمجھتے ہیں''۔

میر محمد حسن رئیسانی نامداریں مردے ءُ خان ءِ دربار ءِ مردم بوتگ۔ میر محراب خان ءِ شہیدی ءِ درگت ءَ آئی یک پر بندے گُشتگ کہ بازیں جاگہاں چاپ بوتگ۔ ہے پر بند ءِ تہا آ ہما ہندوواَنی یک یک ءَ نام ءَ گیپت کہ گوں خان ءَ پنجّی ءَ ہون اِش ریچائینتگ چو کہ دیوان بچہ رام، دیوان کھیم چند، گرداس ءُ آسرداس، آ ایشان ءَ شرّ یں پیمے یات کنت کہ آہاں پہ وتی گلزمین ءَ گوں انگریزاں جنگ دات ءُ گوں نترسی وتی ساہ باہینت۔

اے دُرسیں گپ وتی جاہ ءَ، ہندو یا بدھ اثراتانی اے دمگ ءَ آ یگ چہ سکندر مقدونی ءِ مرک ءَ پدبندات بیت۔ اے دمگ ہم آئی گپتگیں جاگہاں گون بیت۔ سکندر ءِ مرک ءَ رند یونانیانی مزنین سلطنت آ ڈوَل ءَ دارگ نہ بوت ءُ پُرشت ءُ پروش بوت۔ ہما لیڈر شپ ءُ مرکزیت کہ گوں سکندر ءَ ہمگرنچ ات نہ منت۔ اے مزنیں سلطنت آئی لشکرانی سروکانی نیام ءَ بہر ءُ بانگ بوت انت۔ بلوچستان کہ ہما بہر ءِ تہا ات آ سلیوکس نکوٹار ءِ ونڈ ءَ کپتگ ات۔ اے سرلشکر وت ماں وت ءَ نلگیں ءُ ھرابیں وڑے دست ءُ جیگ بوت انت ءُ ہر یکے دومی ءِ دژمنی ءَ ہمنکہ دیم ءَ شت انت کہ سکندر ءَ گوں ہمراہ

بوہگ ءُ ملک گیری ءِ ھیال چہ آہانی دماغ ءَ دراتک ءُ آہاں بس وتی ہمے ہموطنیں دژمن ءِ پروش دیگ ءَ رامستریں ھیال ءُ لیکہ زانت ءُ پریشی واستا آہر قیمت ءِ دیگ ءَ ہم تیار اتنت۔ وت ماں وتی جنگ ءُ چوپ ءَ آہانی زور ءُ تواْن کم گشت۔ سیلیوکس ءَ گوں آ ئیٹی گونس ءَ جنگ دات تہ آئی موریاخاندان ءِ چندر گپت ءَ چے کمک لوٹ اِت۔ ہمے سبب ءَ آر چوسیاءُ گدروشیاءِ دمگ آئی موریا خاندان ءَ رادات اَنت۔

(حوالہ: انٹرکورس بٹوین انڈیا اینڈ وسٹ: از رانسن۔ باب موریا حکومت صفحہ نمبر 38)

اے پیم ءَ اے تیوگیں دمگ موریا خاندان ءِ دست ءَ اتک ءُ آئی خاندان ءِ سہی راجا اشوکا ءِ سلطنت سک مزَن بوت کہ آئی تہا پراہ ءُ شاہگانیں بلوچستان ہم گون ات۔اشوکا ءَ وتی مذہب ءَ رادیمرئی دیگ ءِ واستا چہ کتباہاں کار گپت۔ اے پیم ءَ بدھ مذہب شنگ بوت۔ ہمے موریاراجاہانی زمانگ ءَ ہندوستان ءِ باپار ءَ باز دیمرئی کُت۔ چندرگپت ءَ سیلیوکس نکوٹار ءِ سرارند ءَ بیٹر آ ورت کہ آوہداں آئی لشکر ءِ کساس چار لکھ ات کہ آئی تہا بلوچستان ءِ جہہ منداں ابید بلوچ ہم ھوار اتنت۔

(حوالہ: سرزمینِ بلوچ، ازمولائی شیدائی تا کدیم۔ 131-132)

An early history of India-Smith ءِ حوالہ ءَ واجہ ملک سعید دہوار تاریخِ بلوچستان ءِ تا کدیم 207 ءَ نبشتہ کنت کہ مہاراجا چندر گپتا بندوسار ءُ آئی نچ اشوکا جتا ئیں بالادانی واہند بوتگ انت۔ ایشانی بار یگ ءَ ماں ہندوستان ءَ نیشنلزم وتی پورانی سرااَت۔ چرے وہداں سر ہندوستان ءِ سلطنت کدی اینکہ پراہ ءُ شاہگان نہ بوتگ۔

اے خاندان ءِ سر چندر گپت موریا پرے ھاتراوش بخت ات کہ آراچہ بندات ءَ انچیں لائق ءُ زانتکاریں عالم ءُ سلاہ کارر ستگ ات چوکہ چانکیہ، کوٹلہ، وشنوبھگت ءُ دگہ بازیں کہ ہرکس ءَ آہانی بابت ءَ اشکتگ۔ ہمے برہمن عالم ءِ نبشتا نک ارتھ شاستر ءَ چے ہمے درابیت کہ آسیاسی ءُ انتظامی کارانی سرپد ءُ زانتکاریں فلاسفرے بوتگ۔

میگستھینز، سلیوکس نکوٹار ءِ سفیر ءِ جہت ءَ چندر گپت موریا ءِ دربار ءَ اتگگ ات۔ آئی ءَ آئی ءِ دربار ءِ بازستا کرتگ ات ءُ آئی ماڑی ءَ راعجوبہ روزگار گُشتگ ات۔ آنولیس ایت کہ شاہی ماڑی ءِ بلند ءُ بُرزیں دیوال ءُ بان، باگیچہ، آپشان (فوارہ) تلاوگانی تہار رنگ رنگیں ناہیگ، مزنیں سبزگ، وڑ وڑیں پُلّ ءُ درچک، آہانی تہا گردوکیں سئید ءُ آسک، ناچ کنوکیں مور ءُ دومی جاندار ءُ مُرگانی گندگ ءَ ایرانی فردوس ءِ گمان بیت۔ راست ایش انت کہ چندر گپت موریا ءُ آئی پُشت پدتعمیر ءِ کارکنوکیں اُستا، عالم، حکیم ءُ زانتکاریں بان بندانی قدردان اتنت۔ اشوکا ءِ دوَر ءَ ہمنکہ تعمیرات کہ بوتگ آہانی تہا ازمکاری وتی کمال ءَ انت۔ چوش درا بیت کہ چہ سکندر ءَ پروش ورگ ءَ پد ایران ءِ فنکار، بان بند، زانتکار ءُ سرپدیں مردمانی یک مزنیں بہرے ءَ وت ءَ راموریا خاندان ءِ دربار ءَ سر کتگ ات۔ ہما زمانگ ءِ سکّہ ءِ رواج ہم ایرانی بہر ءِ تہاات کہ ماں ہندوستان ءَ اے رواج گپتا خاندان ءِ باریگ ءَ دیم ءَ اتک۔

واجہ ملک سعید ءِ تاریخِ بلوچستان ءِ تاکدیم 249 ءَ نولیس اتگ کہ:

''بہرام گور پنچمی ءِ ہیرانی ءَ پد سندھ ءِ راجپوتیں حاکم سیہرس (مستریں) ءَ اول سرءَ ارمن بیلہ ءُ پدا مکران ءِ سرا اُرش کُت ءُ بلوچستان ءِ نیامی ءُ زرباری دمگ وتی دست ءَ کت انت۔ ایشی تہا کچھی ءُ سبی ءِ دمگ ہم گون اتنت، کہ بودھیہ گُشگ بوتگ اتنت۔ اے رندی نام گپتگیں دمگ ءِ جتّ ءُ جہہ منند بدھ مت ءِ منّوک اتنت ءُ ہمے مذہب سندھ ءِ شاہی خاندان ئیگ اَت ہم۔

واجہ ملک محمد سعید دہوار ءِ ردءَ سیہرس ءَ رند راجہ ساہسی ءُ چہ آئی ءَ پدرائے سیہرس (دومی) حاکم بوت ءُ انگت چہ آئی ءَ پدرائے ساہسی ءَ حاکمی دست ءَ کُت۔ پدا رائے ساہسی ءِ دربار ءَ چاچ بن سلاج پتریت ءُ کمے پندل سازیاں پدرائے ساہسی ءِ مرک ءَ گوں چہ وزیری ءَ راجہ جوڑ بیت۔ ایران ءِ نظام پدگردی ءِ زدءَ بیت بلے کمے

ساری ترا وہدے ہند ءِ حاکم ءِ وتی جنک بہرام گور ءِ رادات گڈا راجہ ءِ سندھ ءُ مکران پہ جہیز ءِ حساب ءَ ہم بکشات انت گوں۔ بہرام گور ءِ 404 ءِ تاں 421 ءِ ءَ ایران ءِ حاکمی کت۔ کرمان ءُ مکران ءِ نیام ءِ سرحد راجہ چچ ءَ کیشیت کہ آئی ہما جاہ ءِ بلاہیں مچلد گے آباد کت۔

اے پرشت ءُ پروش، ءُ کر ءُ کش دمگ ءِ ہر جاہ اتنت ءُ نوکیں کسان کسانیں طاقت سرچست کنان اتنت۔ بازیں زور کم تر تگ اتنت ءُ بازیں زور ہلاس بوتگ اتنت۔ بلے اے اثرات کہ حضرت عیسیٰؑ ءَ سراے دمگ ءَ اتلگ اتنت چہ آئی رند ہم برجاہ منت انت۔ بازیں راجانی باریگ اتک، آہانی دور ءَ جت ءُ شت انت۔ اے دمگ، اے کوہ، اے زر، اے میدان، اے ریک، اے لد پہ شاہدی ءَ انگت ہما انت۔ ہپت تلار ءَ انچو سواستیکا (ایشی سرارند تراگپ کنئیں) ءِ نشان ءِ دست کپگ، انچو ماں جہلاوان ءَ پندران ءُ ماں سونمیانی ءَ دگہ نشان ءُ نبشت دست کپیت' حیرانی گپے نہ انت۔

اے سرھال سک مزن انت ءُ من باز گوں نڈ گرگ ءِ جہد کتگ بلے ہے سرھال ءَ دگہ کمے دلچسپ تریں نیمگے بریئں۔ بزاں ہندو بلوچیں شاعر ءِ نیمگ ءَ...... کہ آسدّن گوُر ءِ نام گیر آرگ بیت۔

ہندو بلوچیں شاعر
سَدّن گوٗر

واجہ میر گل خان نصیرؔ ءِ کتاب بلوچی عشقیہ شاعری ءِ تا کدیم 311 ءَ نبشتہ انت۔
بلوچستان ءِ ہما بہر ءَ کہ مروچاں ایرانی بلوچستان گُشگ بیت۔ اودا بلوچی ءِ سدّن نامیں
یک نامداریں بلوچی شاعرے بوتگ۔ گیش گمان انت آ باہو ءِ دمگ ءِ ہندوکے ات۔
شاعرانی دنیا ءَ سدّن گوٗر ءِ نام ءَ گیر آرگ بیت۔ ادا اے بابت ءَ سر جمیں ھبر پکار نہ انت
کہ بلوچستان ءِ ہمک بہر ءَ ہندو چہ قدیم زمانگ ءَ آباد بوتگ انت کہ آ مذہب ءَ ابید رسم
ءُ دود، ورد ءُ پوشاک ءُ چہ گفتار ءُ کردار ءَ نہ تہنا بلوچانی وڑا اتنت بلکیں بلوچ اتنت۔ چہ
ہمے قدیمی تلدار (بلوچستان ءِ قدیم ہندوجہ منداں ءَ تلدار گُشگ بیت) ہندوواں یکّے
سدّن گوٗر انت کہ بلوچی ءِ شاعرے بوتگ۔

بھنگوں چُٹگاں چاشگاہ ءَ
لاکوٹوں کتگ بیگواہ ءَ
چاڑاں زرتگ انت بیگاہ ءَ
کاٹاروں دوگوشیں زرتگ
شیری پنچگوں گینا رتگ
شیری پنجگ ءُ پلگوری
شنک انت پہ مزن ملگوری

....

رپتاں دراہی ءَ لال ئیگ ءَ

لال ئیگ ءَ شکر گال ئیگ ءَ

واب انت دوست منی لڈوکیں

کٹ ءُ گجراتیں۔ بوپ ءَ

میزان من گْورءِ ایرشتاں

پادگوں مارسریں پادنیکاں

ڈالشاہیں بروت گوں رکھاں

....

تیوگیں پربندءِ جند ماں رپتگیں لال (سہی) ءِ تہا انت۔ واجہ محمد یوسف گچکی ءَ نزآرتگ ءُ ایشی شنگ کنوک بلوچی اکیڈمی کوئٹہ انت ءُ شنگ ءِ سال 1971ء انت۔ پربند ءَ دلگوش کن اِت:

گپتار: سدّن بقال

مندروچندنیں پیغاماں بیار

نزیک گوں منی ڈیل ءَ ہوار

بھنگوں چُٹنگ انت چاڑ گاہ ءَ

لاکوٹاں کتاں بیگاہ ءَ

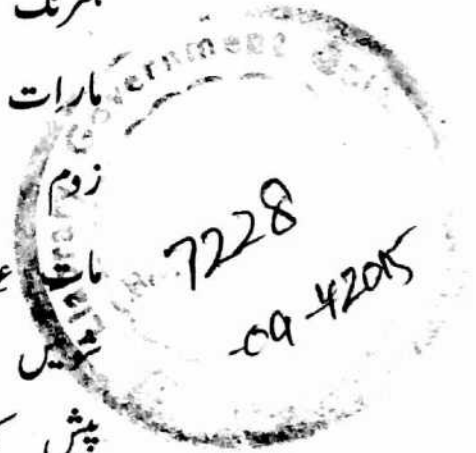
چاڑاں زرتگ ات بانگواہ ءَ

شیری پنجگوں گینارتگ

شیری پنجگ ءُ پلکوری

شنک انت پہ مزن ملگوری
رپتاں دراہی ءَ لال ئیگ ءَ
لال ئیگ ءَ شکرگال ئیگ ءَ
واب ات دوست منی لڈوکیں
کٹّ ءُ گجراتیں بوپاں
میزاں من گوْر ءِ ایرنشتاں
پادگوں مارسریں پادینکاں
ڈالشاہیں بروت گوں دُرّاں
شہزادگ منی آگاہ بوت

''چونیئے بچک بھنگی ئیں
بھنگ ات وارتگ ءُ جنگی ئیں
تاریکیں شپاں چے لوٹ ئے؟
تُرس چہ گیہریں ماراں نیست
دُمب ءُ گردن اش یکجاہ انت (کہ)
ہمرنگ ِ زمین ءَ سیاہ انت
مارات موزگی پاداں وارت
زوم اِت نگرہیں انگشتاں
مات ءِ ءُ پت ءِ ہرجاں بےئ
شیں بلُک ءِ سےَ روچاں
پیش کپ من دمانے کایاں

دُرّ ءِ دانگ ءَ میچناں
شاگیں گوانزگ ءَ ے واپناں
دوست ءُ دُژمناں واب گیجاں''
گُشتگ سدّن ءَ گوَرین ءَ
کوَلاں پہ بگا نا نند اَنت
جتّ ءُ مولدی دراھیاں
نے کہ چو من ء ورنایاں
سرکپتاں بلندیں کوہ ءَ
دیرگندوں وتی شانک داتاں
پیداک انت منی ماہیں دوست
کئیت ءُ پد پد ءَ چاران انت
شاریں دامن ءَ .داران انت
سرین ءَ چوکریہہ پروشان انت
لانک بندوں حریریں بوتلگ
سرجاہ اوں کتگ بیکانی
بیک ءُ زامُریں مودانی
سرکندءَ ے رچنت وشبوئیں
مات ءَ ے ساتگ انت ذی بیگاہ
تُرو ءَ پہ دلے محتاجی
شنک انت پہ تئی ورنائی
آسک ءَ داتگ انت چم ءُ پونز

سِیسّوگاں رچوکیں میدان
کبگاں لُڈّگ ءُ ہورتیںِ گام
ایش ءَ داتگ انت دوستیگ ءَ
گُل ءِ شرسرین مورتیگ ءَ

سدّن گور ءِ شاعری ءِ بالاد مئے کلاسیکل شاعری ءِ پیم ءَ انت۔ آئی تشبیہات، استعارہ، زبان ءِ رچوکیں تہر دُرس دُرس آرابلوچی کلاسیکل شاعرانی سرپ ءَ کار انت ءُ انچو آئی شاعری ءَ رابلوچی کلاسیکل شاعری ءِ ردءَ اوشتارین اَنت۔

سواستیکا

(Swastika / Suastika)

واجہ مولائی شیدائی ءِ کتاب سرزمینِ بلوچ ءِ تا کدیم 87 ءَ ماں بلوچستان ءَ دست کپوکیں بازیں ہندو یا بدھ تہذیب ءُ گوں تعلقدار یں نشان پیش دارگ بوتگ اَنت کہ چہ ہمیشانی تہا سواستیکا یکے، انچو ہمے سواستیکا ءِ نشان ہپت تلار ءِ ھیکل ءِ ھشتے ءَ نقش انت ءُ آئی کش ءَ دگہ نشانے کہ چو بلوچانی دوچ مُرگ ءِ پانچ، ءِ رنگ ءُ دروشم ءَ انت۔(اے نشاناں چہ عکس ءَ بہ گند اِت)

سواستیکا انچیں نشانے کہ دنیا ءِ تہا چہ دُرساں یا گیش پچارتگیں نشانے بۓ کنگ بیت۔ ایشی بابت ءَ زانت ءُ پٹ ءُ پول کاری ھراب نہ بیت۔

اے نشان ءَ را سواستیکا گُشنت۔ سواستیکا سنکسرت ءِ لبزے کہ چہ دو لبز اں جوڑ بوتگ، "Su" آئی مانا انت (Auspieious/Good/well) ءُ دومی لبز انت "Asti" کہ آئی مانا اِنت (It is / to be) وہدیکہ "KA" ایشی Suffix انت ءُ آئی مانا (Soul) انت۔ اے وڑا اے لبز ءِ مانا چوش دراَتک۔

It is good یا well being

عبدا لصبور بلوچ ءِ کتاب "شرک و پال" ءِ تہا علامتوں کی کہانیاں نامیں

نوشتانکے ءِ حوالہ دیگ بوتگ کہ ڈاکٹر محمد سلیمان قاضی ئیگ انت ءُ اے تاکبند سنگت جون1998 ءِ جلد نمبر 1 شمارہ ءَ چاپ بوتگ۔

"سنسکرت زبان میں سواستیکا کے معنی خوش قسمتی کے ہیں۔ یہ چلیپائی علامت ایک ٹیڑی بکڑی صلیب سے مشابہ ہے۔ جس کے بازو گھڑی وار(Clock Wise) یا منقلب گھڑی وار (Anti Clock Wise)مڑے ہوئے ہیں۔

سواستیکا عہدِ قدیم کی ایک پُر اسرار علامت ہے۔ اس کی شکل میں ایسی کیا کشش ہے کہ یہ کُرہِ ارض کی قدیم تہذیبوں کی تحریروں، عمارتوں اور سکّوں پر دکھائی دیتی ہے۔ شمالی اور جنوبی امریکہ کے قدیم انڈین قبائل کی تہذیب ہو یا بازنطینی عمارتیں، بدھ صحائف ہوں یا سلیٹک تعمیرات، ہندوستان کے قدیم مندر ہوں یا یونانی سکّے سواستیکا کی علامت تو اتر سے دکھائی دیتی ہے۔ کیا یہ نسلِ انسانی کے اجتماعی لاشعور کا کوئی مظہر ہے؟ یا عہدِ قدیم کی تہذیبوں کے مابین روابط کا سراغ یا پھر ابتدائے تہذیب کے اساطیری داستانوں میں مذکورہ واحد منبع انسان کی باقیات کی یادگار۔

یونیورسٹی آف ٹیکساس کے ماہرینِ طبیعات e.J.Ran Som اورSchluter نے ایک تجربے کے دوران ہائیڈروجن کو برقی اور مقناطیسی اثرات کے تحت رکھا تو گیس روشن ہوگئی اور پھر اُس نے سواستیکا کی علامت اختیار کرلی۔

ان دو حضرات کا خیال ہے کہ کوئی دُم دار ستارہ کُرّہِ ارض کے مقناطیسی فیلڈ میں سے گزرے تو اس سے بھی ایسا ہی مظہر ظہور پذیر ہوسکتا ہے۔
اگر بات درست ہے تو گمان ہے کہ عہدِ قدیم میں کُرہِ ارض کی فضاؤں

میں کوئی ایسا واقعہ ظہور پذیر ہوا ہوگا جسکے نتیجے میں آسمان پر سواستیکا کی علامت نمودار ہوئی ہوگی۔ زمین کے قدیم باشندوں نے اسے ماورائے فطرت مقدس علامت جان کر اپنی ثقافت کا حصہ بنالیا ہوگا۔ جب ہی سے قدیم ہندوؤں ،ایشیاء کو چک اور عہدِ وسطیٰ کے عیسائیوں کے ہاں اسے مقدس علامت جانا گیا۔علی عباس جلالپوری کا بیان ہے کہ سواستیکا سورج کی علامت ہے اور مادہ اور نر کا اظہار ہے۔

عہدِ قدیم میں یہ ایک مقدس علامت تھی لیکن ہٹلر کے دور میں نازی جرمنی کی انسانیت سوز کارروائیوں کی باعث مغرب میں ایک نہایت ہی نفرت انگیز نشان سمجھا جاتا ہے۔1920ء میں ہٹلر نے نیشنل سوشلسٹ جرمن وسکر پارٹی کو یہ علامت دی۔1945ء میں دوسری جنگِ عظیم کے خاتمے کے ساتھ اتحادیوں نے اس نشان کی نمائش پر پابندی عائد کردی۔ تاہم بدھ، جینی اور ہندو اب بھی اسے خوش قسمتی کی علامت جانتے ہیں۔ ہندو یہ علامت اپنے گھروں کے دروازوں اور آمدن کے گوشواروں کے پہلے صفحوں پر بناتے ہیں''۔

مئے پٹّ ءُ پول ءِ ھساب ءَ سواستیکا یک تاریخی ءُ پاکیں نشانے کہ پہ روحانی یا مذہبی دود ءُ رسمانی وڑا پہ دَم ءُ چوف یا پہ سَھر ءُ ساھری یا پہ پہریز ءُ رکّھ ءِ''شکتی'' ءَ پاد کنت ، سرینیت ءَ ءُ آئی رحمتان کاریت۔ وادیِ سندھ ءِ تہذیب کہ کساس2500ق م انت، آئی آثارانی تہا گندگ بوتگ۔ اے برونز ءُ آہن ءِ باریگ ءِ(Bronze and Iron age) کلچر ءَ کیسپیئن ءُ بلیک بحر ءِ کش ءُ گورا گندگ بوتگ۔ ماں پرشیا ءَ(zoro astrian) مذہب ءَ اے نشان تڑوکیں روچ(Revolving sun)، بے کساسی ءُ تخلیق ءِ برجاہی ءِ نشان انت۔اے نشان ءَ

موریا بادشاہانی وہداں ماں بدھ ازم ءَ نہادزرت ءُ پدا وہدیکہ گپتا بادشاہانی بارگیف اتک ءُ ہندو ازم دیم ءَ تر اتک گڈا اے نشان ءِ بستار برجاہ منت۔ بلے بدھ ازم ءِ بارگیف ءَ سواستیکا چین ءُ تبت ءَ سر بوت۔ جین ازم ءِ بارگیف ءَ اے گیشتر دم ءُ چوف ءُ روحانی ھساب داداں کارگرگ بوت۔ سواستیکا تیوگیں دنیا ءَ ہندوؤانی نشانے ءِ ھساب ءَ زانگ بیت۔ ہندو ازم ءِ تہا اے گوں گنیش ءَ ہمگرنچ زانگ بیت ءُ پوجا ءَ ایرکنگ بیت۔ ہندو مذہب ءِ تہا اے گوں سندور ءَ جوڑ کنگ بیت۔ جین مذہب ءِ کتابانی توک ءَ سواستیکا الّم ءَ مان بیت ءُ مذہبی مراگاہانی تہا اے نشان جوڑ کنگ بیت ءُ چہ بزّنج ءِ داں ءَ اے نشان ءَ جوڑ کن انت ءُ عبادت جاہ ءِ دیم ءَ ایرئے کن انت۔ جین مذہب ءِ منّوک چریشی چاریں پانچلاں (پانچاں یابانزلاں) پیدائش ءُ مرگ ءِ Cycle ءَ گیر کارائنت کہ چرے چاریں دروشماں کجام وڑے ءَ پیدا بوت کنئیں۔

اولی: Heavenly being بزاں آسمانی / بہشتی یا مقدسیں پیمے

دومی: Human being بزاں انسانی دروشم ءُ پیمے

سہی: Animal being بزاں حیوانی یا دابہی پیمے

چارمی: Hellish being بزاں جہندمی / شیطانی یا طاغوتی پیمے

ہندو ازم ءِ تہا مستریں روایتی شکل کہ آ اے نشان ءَ پیش داریت، Purusharthas، Dharma, (ہما کہ انسانے ءَ را انسانے جوڑ کنت)، Artha (ویلتھ Wealth یا دولت)، Kama (خواہش، آرزو، درخواست یا Desire) ءُ Moksha (لبریشن یا آزادی)۔

وہدیکہ چین ءَ نبشتہ ءِ رہبند (رسم الخط) دیم ءَ آرگ بوہگ ءَ ات گڈا چرے نشان ءَ ہم بازیں کارے گرگ بوت۔ ہمے پیم ءَ ماں جاپان ءَ ہشتمی صدی عیسوی ءَ نبشتہ رہبند ءِ جیڑہ کہ دیم ءَ اتک انت گڈا سواستیکا ءِ نشان ءَ آہانی باز کمک گت۔

ماں جاپان ءَ بدھسٹ عبادت جاہ ءِ جاگہہ یا Location ءِ واستا ہم اے نشان نقشہانی تہا مان انت۔ سواستیکا ءِ چپّیں پانچ ہم بازیں جاگہاں دگہ دگہ ماناہاں کارگرگ بنت۔ ماں یونان ءَ اے نشان بدن ءِ سرا باز باز آ جگ بیت۔ ماں یوکرین ءُ پولینڈ ءَ ایشی ءَ را شرافت ءِ نشان گُشگ بیت۔ اے بازیں جاگہاں سکّہ ،رزان ءُ دگہ ڈیکوریشن ءِ چیزانی واستا نقشینگ بیت۔

ماں جرمنی ءَ نازی پارٹی ءِ نشان بوتگ۔ آئی اے نشان وتی جھنڈا، بیج ءُ دگہ جاہاں کاربستگ۔ہٹلر ءَ رااے نشان باز دوست بوتگ۔

بلوچ سواستیکا ءِ نشان ءَ ہما لوگ ءِ تہا یادپ ءَ سبزیں سیاہی ءَ گوں جوڑ کن اَنت ءُ کاگدءَ جن انت کہ اودا کپتوک گوں چکّ ءَ مان بیت۔ بزاں آرکھ ءِ کار ءَ دنت۔ ہے پیم ءَ بازیں دوچ انت کہ گوں ہمیشی دروشم ءَ بازنزیک اَنت۔

ہپت ءِ گپ

چوکہ ہپت تلار مئے اصلیں بُن گپ انت ءُ ایشی اولی لبز ہپت اِنت تلار رند ءَ اِنت پمشکہ ہپت ءِ بابت ءَ گپ جنگ شربیت۔ چونا ءَ وَہپتگ ءِ ہپت روچ انت ءُ ہپت ءِ ہندسہ ءَ را بازنیکیں، شرّیں ءُ شرتاھیں نمبرے ہم زانگ بیت۔ بلے گوں بلوچاں ءُ بلوچانی شاعری ءُ خاص کلاسیکل شاعری ءِ تہا ہپت ءِ گپ مارا دست کپیت۔ گشنت کہ: میر حمل ءِ شاگ ہپت شپ ءُ ہپت روچ سفرءَ بوتگ ءُ پدا وہدیکہ بلوچانی سالار دزگیر کنگ بیت گڈا آئی پربند ءِ تہا چوش گشگ بیت۔

زیادہیں تاوانے من ءَ سُکّان داتگ ات
منی تیرزین چہ نگرہیں میھاں درشتگ
ماں زِر ءِ گُبّ ءَ کپتگ ءُ ہپت پشتی شتگ

چہ اے پربند ءَ نہ ایوک ءَ پہ بلوچ ءَ پُشت ءِ اہمیت درابیت بلکیں ہپت ءِ اہمیت ہم درابیت۔ حمل ءِ پربندانی تہا وہدے آئی کلوہ پہ وتی آزیزاں کاینت گڈا انچو ہپت رنگیں کیس ءُ بوپانی ہم گپّ ءَ کنت کہ نوں پہ من ءَ ساجواش مہ کن اِت۔

میر شاہو ءِ داستان ءِ تہا جنگ ءَ پشت دیوکیں حسن ءَ را آئی لوگ بانک ڈوباران ءَ آئی ہپت پشت ءِ نام ءَ گیپت ءُ گشیت:

مئیگ ءُ تئی دوستی چوگوک ءِ سری دنتاناں شتگ
استل ءِ زنک ءَ داں گُنز بوُر ءِ گُرّگ ءَ
چومارءِ پاد ءَ ءُ گڑ ءِ آزاتیں کنٹگ ءَ

بلوچ زالبول پہ دوچانی واستا ہپت رنگیں بندیک گچین کن انت ءُ انچو مذہبی

صورت ءَ ہم ہپت ءِ بابت ءَ زانتکار بازیں گپ جن اَنت چوکہ ہپت ہیکل یک وِردے کہ وانگ ءُ کشّگ بیت،(بہ حوالہ سید گنج):۔حج ءِ ہپت طواف انت۔ ہپت دوزہ انت۔ جنّت ءِ ہپت دروازگ انت، قرآن ءِ ہپت منزل انت۔ اصحاب کہف ہپت انت۔ ہپت آسمان ، ہپت برآعظم،ہپت سمندر، ہپت ناش(ستارہ/ سیّارہ)، ہپت سُر،میر چاکر ءِ دزکمکی ءَ ہندوستان ءِ فتح بوہگ ءَ رند آراست گرٛھ ءِ دمگ دیگ بوت کہ آئی مانا انت ہپت خانہ یا جاہ ءُ آ اَنچو ہپت جاہاں بہر ءُ بانگ بوتگ ات۔

ڈاکٹرعبدا لصبور ءِ کتاب ''شرک وپال'' ءِ تاکدیم 50 ءَ چوش نبشتہ انت:

''گوں ہپت ءِ عدد ءَ بلوچانی ہم مزنیں نزیکی ءُ تعلقے است انت۔ بلوچانی سِتک ءِ ردءَ آسمان ہپت انت، درین ءِ رنگ ہپت انت۔ مات ہپت براں وتی چُک ءَ شیر ءَ بکشیت۔ ہمے پیم ءَ کپتوک ءِ پیشانی ءَ بستگیں گُد ءَ ہپت سوچن مان جن انت۔ ہپت پشت ءِ گیشتر نام ءَ گرانت۔ ہپت گردگیں بگ، ہپت رنگین چادر، ہپت روچاں شاتکامی ءُ ماسگ ءِ ہپت براں گوندود یگ۔اے کُلّیں چیز گوں ہپت ءِ ہندسہ ءَ بلوچانی ستک ءُ باوری ءَ پیش داریت''۔

ہمے پیم ءَ ہمے کتاب ءِ تاکدیم 49 ءَ بحوالہ''مذاہبِ عالم کا تقابلی مطالعہ'' کہ چودھری غلام رسول ئیگ انت گُشگ بوتگ۔

''یہود میں سات کا عدد مقدس سمجھا جاتا ہے،جس طرح ہفتہ کا دن ان کے نزدیک بہت مقدس ہے۔ اس طرح ساتواں مہینہ بھی مقدس خیال کیا جاتا ہے۔ ہر ساتویں سال زمینیں بلا کاشت چھوڑ دی جاتی ہیں، یہ سال کنعان میں آباد ہونے کے بعد ہر سات سال بعد منایا جاتا ہے''۔

واجہ سلطان محمد صابر ءِ کتاب ''ثقافت اور ادب وادیِ بولان میں'' پشتون کلچر ءِ حوالہ ءَ تاکدیم 83 ءَ گُشگ بوتگ کہ ہامردمانی چُک کسان عمری ءَ مرنت، آ یک عجبیں

رسمے ادا کن انت۔ وہدے چک بیت ءُ سالے ءِ بیت تہ چوملنگانی پیم ءَ آئی گُٹ ءَ
یک کچکولے دئینت ءُ آپداچہ ہپت لوگاں خیرات کاریت۔ اے خیرات ءَ را رند ءَ گراْد
اَنت ءُ بہر ءُ بانگ کن انت۔ چریشی آہانی ھیال ءَ چُکّ ءِ عمر باز بیت۔

نوں بیاا‌ِت ہمے سرھال ءَ دیم ءَ بریں ءُ حضرت یوسف ءِ بابت ءَ لہتیں گپاّں
دیم ءَ کاریں کہ آراہپت ءِ عدد ءَ چتکہ کمک کتگ۔ حضرت یعقوب ءِ یلیں نچ حضرت
یوسف ءَ را برات چاٹ ءَ چتور دوَر دئینت ءُ پدا بہائے کن اَنت۔ آئی بہاز وروک مصر ءِ
بازاراں آرا لیلام کن اَنت۔ چے پیم؟ اے مادرستانی اُشلگیں گپ انت۔ مصر ءِ وزیر
گوں وتی لوگ بانک زلیخہ ءَ آرا بہازوریت۔ آہا لوگ ءَ ردیت تانکہ آئی پدی دامن
دریت۔ کم نسبی کارنہ کنگ ءِ گناہ ءَ زندانی بیت۔ ہمے قصہ ءِ دیمتری بہر ءَ من واجہ شے
رگام ءِ کتاب ''دل ہوسانی سگلگیں طالع'' ءَ دیم ءَ کاراں کہ تاکدیم 107-108 ءَ نبشتہ
انت۔

''جیل ءَ سداں بندی اتنت، کئے ءَ زانت کہ کئے کئے انت ؟ ہرکس کہ قید ءَ
شت آتاں زندگ ات قید ات۔ حضرت یعقوب ءِ یلیں نچ دوازدہ سال پُرّیں بندی
خانہاں کپتگ ات۔ ہمے جیل ءَ بادشاہ ءِ دوسری دیمی ہم بنداتنت۔ آہانی سرا ہمے ڈوبہ
ات کہ آہاں بادشاہ ءِ ورگان ءَ زہر مان کتگ۔ یک شپے آہاں واب دیست سباہ ءَ ہما
وابانی قصہ اش گُت۔ ہرکس ءَ یک ماناپے گُت۔ یوسف ءَ راجست اش گُت، یوسف ءَ
گشت کہ یک قیدی پے فیصلہ سئے روچ ءِ تہا بیت ءُ آپاہود یگ بیت ءُ دومی مرد سئے روچ
ءَ چہ بندی خانہ ءَ درکنگ بیت ءُ آپدا وتی ہما عہدہ ءُ کار ءِ سرابیت۔ یوسف ءِ معنی کتگیں
واب راست بوت اَنت۔ چریشاں یکے کُشگ ءُ یکے درکنگ بوت۔ ہمامرد کہ چہ قید ءَ
درآ یگ ءَ ات، روَگ ءَ ساری یوسف ءِ گوْرا آتک، آئی ءِ دست ءَ چُکّ اتنت ءُ
گشت ئے۔ ''تئی دپ خدا ءَ گون گیتک۔ اگاں تراپہ من کارے بہ کپیت دپ ءَ دوست

مہ دار''۔ یوسف ءَ گشت کہ اگاں ترا موقع رست بادشاہ ءِ گوْ رامنی نام ءَ بہ گر ءُ بہ گُش ئے کہ من بے گناہ ءَ بنداں۔

بادشاہ ءِ کاردار ءِ در آیگ ءَ دوسال گوْست کہ مصر ءِ بادشاہ ءَ یک شپے واب دیست کہ آ نیل ءِ کوْر ءِ کرّ ءَ اوشتا تگ۔ گندیت کہ چہ کوْر ءَ ہپت لاغر ءُ نزوریں گوک دراَ تک ءُ دمانے رند ہپت پڑ ورءُ ترسناکیں گوک ہم چہ کوْر ءَ دراتک آہاں ہمے لاغریں گوکان ءَ پلِکّ اِت۔ بادشاہ چہ واب ءَ جہہ سراِت ءُ پدا وپت ءُ واب کپت۔ پدا واب ءَ دیست ئے کہ غلّہ ءِ ہپت سبزیں ٹوبار انت ءُ کوْر ءِ کشار پداں رُستگ انت ءُ دگہ ہپت تــنــئکیّں ءُ بے تاکیں غلّہ ءِ ٹوبار اَنت۔ بادشاہ ءَ دیست کہ ہمے دمان ءَ چہ رودراَ تک ءَ یک ہیروپے سرکنت ءُ ھشکیں ٹوبارسبزیں غلّہانی پچیں ٹوباراں لپاش انت ءُ پلِکّ اَنت۔ صباہ ءَ بادشاہ ءَ دیوان کنت۔ چہ وتی درباری زانتکار ءُ کوآساں واب ءِ معنیٰ جُست گُت۔ ہرکس ءَ جتاہیں معنی یے گُت کہ آ بادشاہ ءِ تب ءَ نہ کپت انت۔ ہما مرد کہ چہ جیل ءَ درکپتگ ات ءُ آ بادشاہ ءِ سری دیمی ات آ یوسف ءِ ترانگ ءَ کپت۔ آئی بادشاہ ءَ را یوسف ءِ ھال دات کہ اے مرد کنعان ءِ یہودی یے۔میر ءُ معتبری زھگے۔ پیغمبری اوبادگے، آئی وزیر ءِ ذال ءِ مکاّری کارپدءُ یوسف ءِ بے گناھی ءِ قصہے آوَرت۔ بادشاہ ءَ حکم گُت یوسف ءَ بیار اِت۔ یوسف اِش آ وَرت، یوسف ءَ یک پہ یک وتی قصہ آ وَرت انت۔ بادشاہ ءَ جُست ءُ پرس گُت ءُ چارت کہ یوسف بے گناہ اِنت۔ بادشاہ ءَ وتی واب ءِ قصہ گُت ءُ معنی ئے جُست گُت۔ یوسف ءَ گشت کہ تئی واب ءِ معنی ایش انت کہ تئی مُلک ءَ ہپت سالاں آبادی ءُ ہورباراں بیت، سیرگانی بیت تئی مہلوک وشھال بیت بلے دگہ ہپت سالاں گراَنیں ڈکاّلے کئیت۔ انچیں ڈکاّلے کہ ترمپے ہوَر نہ رچیت۔ درچک ءُ دار، مال ءُ دلوت ہچّی پشت نہ کپیت۔ مہلوک لنگڑ لاپ بیت۔ بادشاہ حیران ءُ پریشان بوت۔ گوں وزیر ءُ گزیراں شوْر ءُ سَلاھے گُت۔ گشت ئے کہ انچیں توجیلے بہ ساز اِت کہ

ہپت سالانی ڈکاّل انچو بہ گوَزیت کہ منی مخلوق سکّی ءُسوری مہ گندیت۔

کس ءَ شرّ یں مشورہ دات نہ کُت ۔ یکے ءَ بادشاہ ءَ راسلاہ دات کہ ہما مرد ءَ کہ واب ءِ معنی کتگ ہما تو جیل سازت کنت ۔ یوسف اِش آ وَرت ۔ یوسف ءَ لہتیں سلاہ ءُ شوَر پیش کُت ۔ بادشاہ وش بوت ءُ آئی ءَ را سروزیرے کُت ءُ اختیارے دات کہ ہرتوجیلے کہ تو شرزان ئے، بہ کن۔

ہپت سال ءِ ڈکاّل ءِ دیم یوسف ءَ چوں داشت ۔ وتی براتاں گوں چے چے کُت ۔ چوں وتی جِد مادریں برات ءُ چوں وتی حقیّگیں برات ءِ کارءَ اتک ءُ وتی مہلوک ءَ ہم چتکہ کارے دات ۔ اے بلائیں ءُ وشیں قصہ اَنت، بلے چہ مئے بُن گپ ءَ بازگستا اَنت ۔ مئے سرھال ہپتِ انت ءُ گوں ہپت تلار ءِ ہمگرنچی ءَ ۔

سید ءِ یک بندے ءَ ہپت رنگ ءِ ذکر چوش اِنت:

گالانی بزانت ھپرنگ انت

گوارچوں ھانل ءِ گلکار انت

بلوچ ''ہَپت'' ءِ لبز ءَ را مدام ھَپ گشنت کہ آہانی ھساب ءَ ''ت'' ءِ توار ءِ سرازورد یگ نہ بیت ۔ پمشکہ سید ہاشمی ءَ گالانی بزانت ھپرنگ یا ہپت رنگ گُشتگ ۔ ہمے پیم ءَ ہپت تلار ءِ نام ءَ ہم گوں روانی ھپ تلار گشنت ۔ ہپت ءِ گپ وتی جاہ ءَ بلے من یک دوجا گہاں ہپت تلار ءَ را آپ تلار ہم اُشکتگ بزاں آپ ءِ یا آپ ءِ تہا تلار، چریشی ابید اودا ہپت تلاراں چے گیشتر تلاراست ۔ کرنل اولڈچ ءِ ھیال ءَ بلوچاں اے ''ھپت'' ءِ لبز یا ہندسہ چہ ہندوؤاں زرتگ کہ ہندوانشی ءَ راستادیپ گشنت کہ آئی مانا پتمی کوہ انت ۔

ہپت تلار یا ہپت لال

مئے بلوچانی ءُ کرّ ءَ گیشتر ہپت تلار گُشگ بیت، بزاں ایشی تچک ءَ تچکیں اُردو بزانت 'سات چٹان' انت۔ بلّ کہ بازیں مردم ایشی ءَ آپ تلار ہم گشیت بلے بازیں مردم ایشی ءَ ہپت لال ءِ نام ءَ ہم یات کنت۔ آہانی زانت ءُ سرپدی ءِ ھساب ءَ اودا ہپت بزرگ یا زیارت است انت۔ بلوچانی تلار چوکہ جوگنو، مالنگی، شِنزی ءُ دگہ بازیں ھمو دا ھست ءُ مِکّ اَنت۔ مئے گوْ را ہپت لال انت یا ہپت تلار بلے درآمدانی ءُ کرّ ایشی بازیں نام ہما راجانی راجدپتر ءِ ھساب ءَ پٹّ ءُ لوٹ کنگ ءِ رھچارانت چوکہ سلیرا،نوسالا، استالو، استھائی، اسٹولا، ستادیپ،

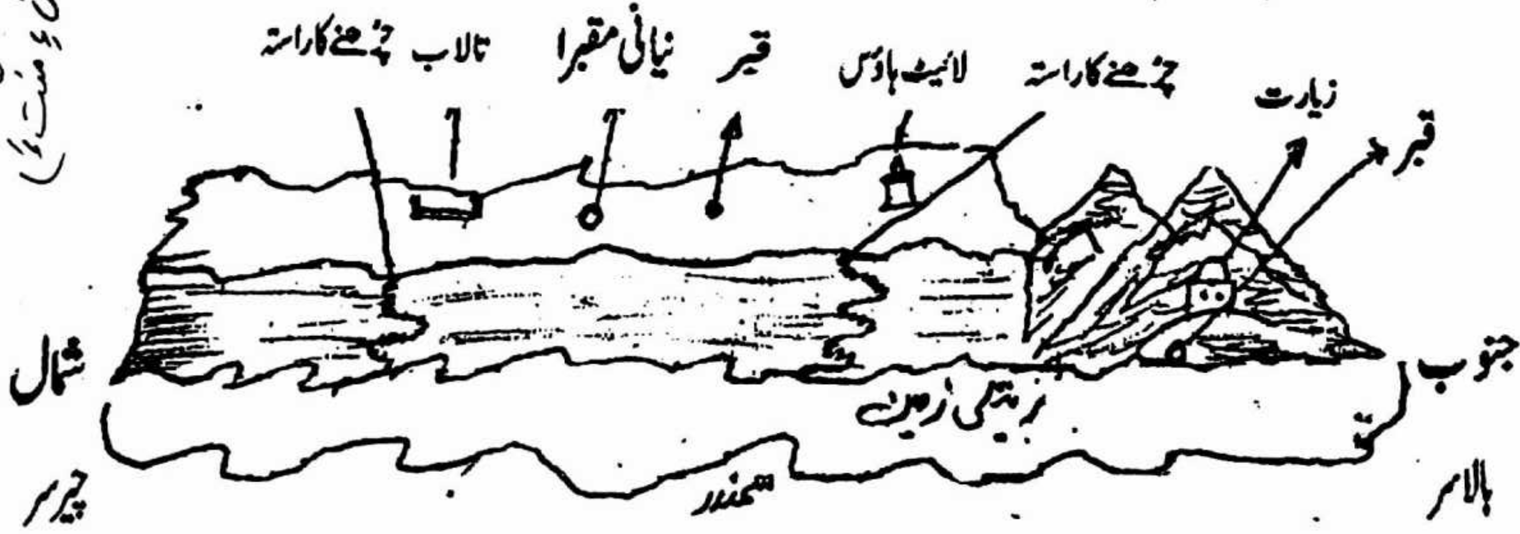
ھے پیم ءَ واجہ مولائی شیدائی ءِ کتاب سرزمین بلوچ ءَ نبشتہ انت۔

''اس جزیرے کی قدامت کو ٹالمی Ptolemy نے بھی بتایا ہے،
اس نے اس کو استھائی کے نام سے بتایا ہے۔ سکندر مقدونی کا
امیر البحر نیرکوس اس کو کامینا Kamina نام دیتا ہے''۔

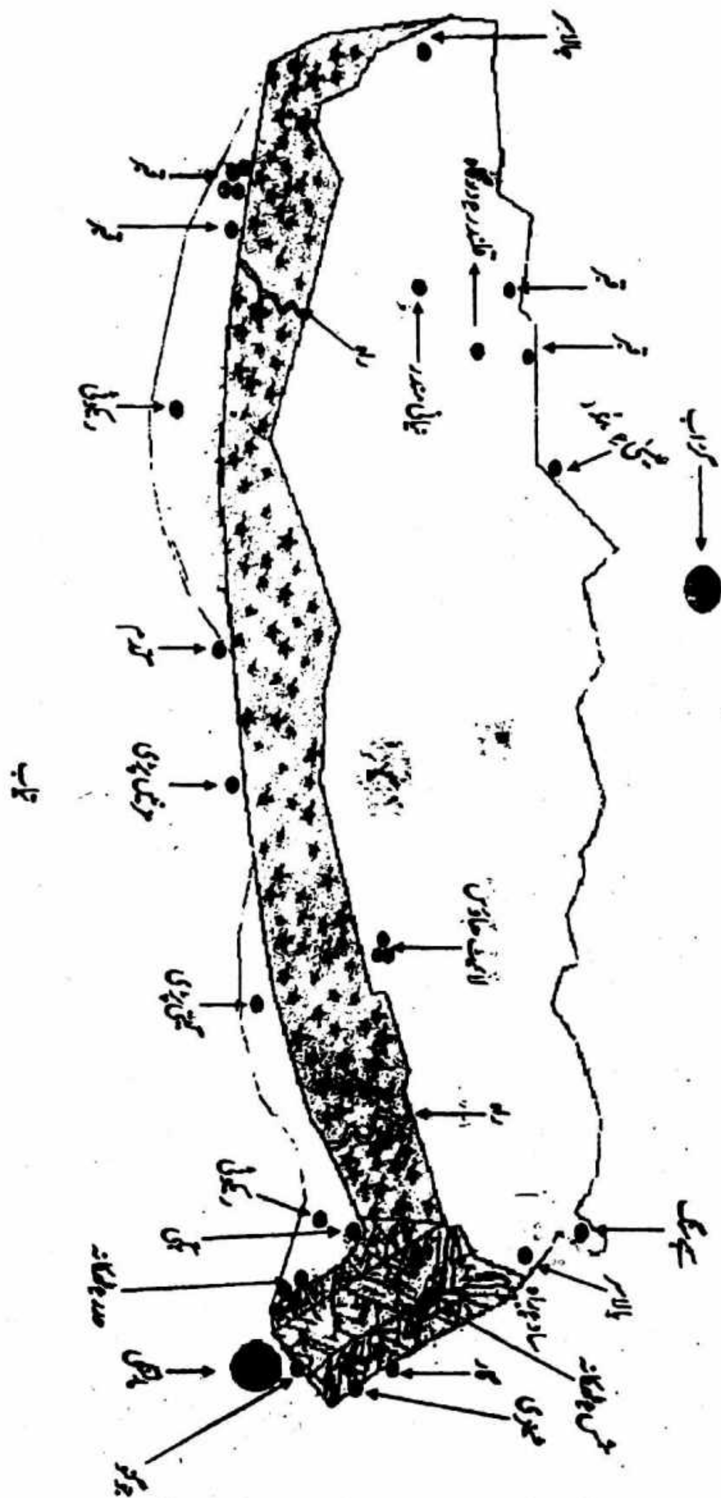
اے لوٹیت کہ اے بُن گپ ءِ اندیمیں ٹکراں ءَ شوہازگ ءَ دلجمیں جھد بہ کنئیں ءُ ہر دنز ءُ غبارے ءَ کہ ایشی ءَ راگپتگ آہاں بہ چنڈیں۔

نقشہ ہفتلار

(واجہ احمد خان ءِ منّتءَ)

نقشہ ہفت لال

ھکّی ءِ دپ پچ اَت

وہدے ماہپت تلار ءِ بندن ءَ اِرکپتیں گڈا مئے دیم ءَ دو ھکّی درا بوت اَنت۔ یکے ءِ شکل چوجُڑّ ءَ ات ءُ دومی چوٹبّ ءَ ات۔ جُڑّیں ھکّی وہد ءِ رمیزاں گپتگ ات ءُ دومی برہم ات ءُ دوئیں وتی ھستی ءِ سرا موتک آرگ ءَ اتنت کہ آہان ءَ جست کنوک نیست۔ تلار ءِ تہا چولوہیگ ءَ جاگھے درپتگ کہ ٹبّ ءِ شکل ءَ بیت ءُ آپ داریت، نزیک ءَ تیاب انت آپ انت۔ ہمیشی کش ءَ بلکیں ہمے یکیں تلار ءِ اے کش ءُ آ کش ءَ ہمے سپاہیں تلار وانکے ءِ کار ءَ دنت کہ ہمیشی سرا آ چار ءَ راھکّ رج انت۔ اے پیم ءَ آ چار گوأت ءَ درنہ دنت۔ ھکّ ہما اسپتیں پوڈر (اسپتیں اُردگے) اِنت کہ آرا دریا ءِ آپ ءِ ہواری ءَ بزکن اَنت ءُ آ چار ءَ رج اَنت۔ آ چار ڈڈّبیت ءُ آئی تہا چے گوأت نہ گوزیت۔ ھکّی ہما ٹبّ گونگیں شکل اِنت کہ آپ داریت ءُ آئی کش چوواِنک ءَ بیت۔ مئے دیم ءَ ہمے ھکّی درااتنت۔ دماغ ءَ ہما فلم پر چکرّ اتنت کہ وہدے آ چار ءِ زمانگ ءُ باریگ ات۔ دوَر ءُ پلمن یا پلمل ءِ وہد ءُ زمانگ ات۔ آ وہد ءِ روزگار ءِ کار ءِ تہا نہ ایوک ءَ شان مان بوتگ بلکیں محنت ءُ جہد ہم مستریں پیسے گون بوتگ۔ مرچی سائنس ءَ کاران ءَ آسرات کتگ ءُ دوَر ءَ راوشتر۔ ٹیکنالوجی ءِ دیمرئی ءِ برکت ءَ ءُ زرّ ءِ دَزرس ءَ ٹرالر ءُ باریں دگہ چے چے کئیت۔ مئے زِر ءِ مرواردیں بروَرداں روپ اَنت روَنت۔ مئے راج ءِ ماہیگیر ءِ کسانیں

یکدار ءُ بوجیگ آبالاد ءَ نہ دار اَنت کہ درآمدانی ءُ بارگیگ ءِ نوکیں ٹیکنالوجی ءِ دیم ءَ داشت بہ کن اَنت۔ آوہد ءَ ہمے آچار ءِ زمانگ ءَ مئے زر ءِ ماہیگ کُجا کُجا شتگ ءُ نوں اے سائنسی قرن ءُ ٹیکنالوجی ءِ بارگیگ ءَ ہم کجا کجا چوں چوں روَت۔ آوہداں ماوتی محنت ءُ برورد ءِ واہُند وت بوتگیں بلے نوں...... بلے مرچی؟......................

آچار بستگیں بوجیگ ءِ گوأت ءِ زور ءَ روَگ ءِ ھیال ءَ کدی دروہ اِت؟ سرپد نہ بوتاں۔

بیچارگیں ماہیگ' آزمانگ ءُ اے زمانگ ءَ

کوہنیں دوَر ءِ بابت ءَ کتابانی تہا انت کہ مردماں وتی لوگ چہ ماہیگانی ھڈآں جوڑ کت انت۔ مزن مزنیں ماہیگ چوکہ پاگاس ءِ دراجیں ھڈّاں شہتیر جوڑ کُت انت ءُ آہانی پہلونک ءِ ھڈّاں ءَ چھت، ماہیگ ءِ شاگوراں (Jaws) ءَ دروازگ ءِ کار ءَ گپت اَنت۔

ماہیگ ءِ شکار ءِ واستا آہاں تیاب ءَ مزنیں کلّ گوْتک، ہیل ءُ آلاڑ ءِ ھساب ءُ داد ءَ آسر پد اتنت۔ ماہیگ وہدے کلاّں اتک انت ءُ واتر اِش کُت نہ کُت گڈا آہاں گپتگ اتنت، لوگ ءَ برتگ اتنت ءُ ہموداآہان ءَ تاپ ءَ داتگ ات، ھشک کتگ اتنت ءُ پدا آہانی آرت ءُ پوڈر جوڑ کت انت۔ وت اِش وارتگ ات ءُ وتی دلوتان ءَ ہم داتگت اش۔ اے وڑا لوگانی نزیک گوْراماہیگ ءِ ھڈآنی کوت جوڑ بوتگ ات ءُ پدا برے برے کہ ماہیگ نہ بوہگ ءَ مردم تُلگّان بوت انت گڈا ہمے کوتانی رِکرّ ءَ شت اَنّت ءُ پدا ہمے ھڈ اِش چونڈ اتنت ءُ چونس اتنت۔ وہدے یونانی ءَ چہ ھک ءَ گوْست انت گڈا آہاں جاہ پہ جاہ ہمے ھڈّانی کوت دیست انت ءُ آہاں وہدے ہمے جہہ منندانی مال ءُ دلوت زورانسری پُل اتنت ءُ برت انت گڈا آہانی گوشتانی تہا ہم ماہیگ ءِ تام اِش مارِات۔

اے وَ بازیں کتابانی تہے گپ اتنت بلے وہدیکہ ماہپت تلار ءَ سر بوتیں تہ اوداں بازیں ماہیگیراں کیمپ کتگ ات۔ پسنی ءِ جہہ منندیں حیدر نامیں ماہیگیر ءَ نہ ایوک ءَ ہر وڑا مئے دزکمک بوت بلکیں آ گوں ماباز رِتک ءُ ریچ ہم بوت۔ آئیَ گُشگ ات کہ ادا سیزن چہ 15 جولائی ءَ تا اکتوبر ءَ روَت ءُ پدا اپریل تاں مئی ءَ رِکیکا (لابسٹر) ءِ موسم کئیت۔ اے جاہاں کہ لابسٹر بیت ایشانی وتی Typical دروشمے، ءُ انچو ہمے جاہ ءَ ہم۔ سیزن ءِ ماہیگانی تہا مَس (آکٹوپس) سول، مشکونام گرگ کرزنت۔ گوْرک ءُ پِشّک ہم کئیت گوں۔

قصہ پشّی ءِ رسگ ءِ

پشّی دارگی سھدارے کہ بازیں لوگاں گوں داب ءُ تب دارگ بیت ءُ پدا گوں کسان ءُ مزن ءَ انچولا ہو بیت کہ ہما لوگ ءِ بہرے جوڑ بیت۔ بلوچ ءِ کرّ ءَ پشّی ءَ ہپت لوگی باز نامدارانت یا اے بتل کہ پشّی ءَ راگُشت اش تئ گوت دوایے، آئی بُرت کلّ کُت۔ یا پشّی ولی نہ بیت یا کہ پشّی ءِ چِشگ...... بلے بیا کہ ہپت تلار ءَ پشّی چتور رستگ؟ کے ءَ برتگ؟ اے قصہ ءَ کاریں۔

پشّی انچو کہ وتی چُکاں دپ ءَ کنت' اے پرتگ ءُ آپرتگ ءَ چیرےئ دنت انچو ولی زنگ ءِ وہدءَ ہروہدءَ وت ءَ را اندیم ءُ پھمیانیں پرتگے بارت ءُ ہمودا سَر پ ایت۔ انچو ہے سرپینگ ءِ عمل ءِ واستا پشّی یے میرانِ دوستین نامیں ماہیگیر یے بوجیگ ءَ درچنت۔ پشّی ءِ سرپگ ءَ رند میران وتی بوجیگ ءَ تیل ایت ءُ آپ ءَ بارت۔ آئی ہمراہ ءِ نام پیرو ولی محمد بیت۔ اے تاں ہپت تلار ءَ رسنت نوں پشّی ءَ گندا َنت۔ آپشّی ءَ راجننگ ءُ دوَر دیگ ءَ شرّ یں گپّے نہ زانا َنت، چو ہمک بلوچ ءِ وڑا آ گشنت سھدار بددعا کنت ءُ اے پیم ءَ آ چہ خدا ءَ ترس اَنت گڈا انچو ہے بانکیں پشّی عزت احترام ءِ سرا تاں ہپت تلار ءَ آہانی ہمراہ بیت ءُ پدا..... پدا اَنچو آ ہمودا چُکّ چلانگانی واہند بیت۔ چُکّ، چلانگ، نماسگ، کُرواسک، چُکانی چُکّ انچو انچو نسل مزن بوہان بیت ءُ یک جتائیں تورمے وجود ءَ کئیت۔ اے تورم انچیں جاھے ءَ بیت کہ اودا پہ ایشاں بازیں مشکلات بنت، پہ ہمے ھاترا اے تورم باز نہ کتگیں کارہم کنت۔ چہ ایشانی دُزّی ءُ دَزّجنی ءَ نہ ایوک ءَ کیمپ کنوکیں مید پریشان بنت بلکیں ہجرت کنوکیں Migratory مُرگ ہم تکانسر بنت۔ آہانی چکاں آہانی نسلاں تاوان رسیت۔ واجہ مولائی شیدائی ءِ کتاب سرزمینِ بلوچ ءِ تاکدیم 30 ءَ گُشگ بوتگ کہ:

"بلوچستان ءِ زرباری تیاب ءَ باز وڑیں ماہیگ
دست کپیت۔ اے پہ باپار ءَ سیلون ءُ چین ءَ سر بنت
،سال ءِ تہا یک خاصیں موسمے کئیت "گران" گشگ
بیت۔ اے موسم ءَ دراہیں بحیرہِ عرب ءِ ماہیگ پسنی ءِ
بندن ءِ کش ءُ گوَر اجم بنت، ہمے وڑا دریائی مُرگ ہپت
تلار ءِ ہند ءَ وتی رین ءِ کار ءَ سرجم کن اَنت"۔

بزاں اے وہداں ماہیگیر بلاہیں کساسے ءَ ہمودا کایَنت ءُ نندانت، شکار کن اَنت۔ آہانی کمک کاریں ٹولی آہانی ماہیگاں دزگر اَنت' براَنت پہ نہادی ءُ کمپنیاں ءُ آہان ءَ آپ ءُ وردن کار انت دئینت۔ ہمودا نندار کنوکیں میدوتی ھشک کنگی ماہیگاں تاپ ءَ دئینت چہ تیاب ءِ یا زِر ءِ آپ ءَ زِر شود کن اَنت ھشک کن انت، اے پِشّیاں نہ ایوک ءَ ہمے ماہیگاں گوں وتی ہدوکی درشانتگ بلکیں وتی شُد ہم سھڑینگ ءُ مید ءِ ماہیگ ساڑینگ (گیشتریں بلوچ پشّی ءِ سرگوز کنگی یادپ جنگی ہروڑیں چیز ءَ نہ وارت، دوَر دنت ءَ)۔دریائی مُرگ ءُ آہانی ھیکانی دعوت ءُ چرّا گرّا ہم وتی نصیب ءَ کتگ۔ بلوچ ءِ مارگ ءَ سردرملکی مردماں بہ گندئے آ ہمے مائیگریٹری مُرگانی نسل ءِ پہازگ ءِ کار ءَ بہ بنت۔(گشنت کہ آسٹریلین بوتگ اَنت؟) اے جیڑہ مارتگ ءُ آہاں پشّیانی خلاف ءَ ہمودا جنگی وڑے ءَ کار کتگ ءُ یک دوبرانی دلجمیں جہدے ءَ آہاں چہ اودا ایشان ءَ ولگوْج کتگ ءُ ایشانی بُن بیہہ چہ ہپت تلار ءَ گار کتگ ءُ مُرگ ءُ ماہیگ چہ ہمے آپت ءَ رکینتگ انت ءُ مُرگانی پچّی ءَ میداں ہم سارتیں گینے کشّ اِتگ۔

ہَپت تلارءُ مار

پاکستان کا ثقافتی انسائیکلو پیڈیا: بلوچستان بہرءِ تاکدیم 6ءَ نبشتہ انت کہ ادا یک خاصیں وڑے درچکے/بوٹگے است کہ آئی تہا مار باز باز گندگ بیت۔ ہمے وڑا مکران گزیٹیرءِ تاکدیم 277ءَ نبشتہ انت کہ جزیرہءِ سرا مزن کساسءَ یک تیز بوہیں کاھےءُ کسانیں درچکءُ بوٹگ مان کہ آہانی تہا مار باز انت دمگءِ مردم آہانءَ 'گر' گشنت۔ ہپت تلارءِ مارانی بابتءَ بازیں مردمانی گُشگ انت کہ اے انچیں شریفءُ بزگیں مار اَنت کہ مردمءَ تاوان نہ دئینت۔ بلے من سرپد نیاں کہ چے دروگءُ چے راست؟ بلے ماوتی جلّگءِ وہداں اوداچ وڑیں مار نہ دیست۔

درچک ءُ دار، تہلگ ءُ بوٹگ

بلوچستان ءِ جغرافیائی ساخت انچوش انت کہ آئی بازیں دمگاں بازوڑیں درچک، دارگ، تہلگ ءُ بوٹگ دست کپیت۔ سردیں دمگانی وتی ھسابے ءُ گرمیں دمگانی وتی۔ انچو کوہ ءُ پٹانی وتی پیم ءُ گوْمے، تیابی ءُ ریکپادیں دمگانی وتی۔ مئے سرھال ہپت تلار انت۔ ھپت تلار وت کوہ ءُ تلار انت۔ موسم ءِ ھساب ءَ تیابی دمگے' ہمے تیابی دمگاں بازیں دزمان جنی کنوکیں سرگوستگ انت۔ راجدپتر ءِ تاکدیماں اگاں چے آہانی نام دزاں گپتگ انت، بلے وہدے دزاں چنڈئے بال دئے گڈا بازیں بازیں نوکیں کوہنیں نام دیم ءَ کاینت۔ نوکیں کوہنیں ٹپ کُد انت کہ دمگ ءَ راچہ ہمے Invadors آں رستگ انت۔ اے باوست دراج کش انت ءُ ایشی ءَ راپہ دگہ وہدے ءِ کلاں۔

سال 1996ء ءَ فکشن ہاؤس ءَ چے چاپ بوتگیں کتاب سکندر آعظم کہ آرا ہیرالڈلیم ءَ نبشتگ ءُ غلام رسول مہر ءَ رجانک کتگ' ءِ تاکدیم 301 ءَ نبشتہ انت۔

مکران اگاں چے ویران ات، نہ دگ ءُ راہے است ات ءُ نہ شہرے
بلے پدا ہم آئی دَر ءُ چاگرد ءَ یک اندیمیں وشبوے آتار اَت:

سکندر آعظم ءِ لشکر ءِ سفر ءِ بابت ءَ اے اھوال نہ تہنا Herold Lamb ءَ داتگ اَنت بلکیں Robin Lane ءَ ہم وتی کتاب The great Alexander ءَ ہم داتگ انت۔

''آہاں جاہ پہ جاہ ایلوے ءِ درچک دیست اَنت ءُ ہرفونیقی یے کہ ہمراہ اَت آہاں بال چھٹر ءِ روتگ ہم جم کت کہ چہ آہاں بازوشیں بویے شنگ بوتگ ات۔ اے

روتگانی سرارؤ کانی گام کہ کپت انت' کے شِیر چ اِت ءُ پُرشت انت تہ گوات چہ وشیں بو ءَ آ تار بوت۔ تیج پات ءِ درچکاں پُلّ دراتگگ ات ءُ آ اسپتیں بنفشہ ءِ پُلّانی وڑا اتنت، یک درچکے انچیں ہم است ات کہ آ را تُوسک ءُ تیزیں کنٹگ پرات۔ سوار ءِ ہردیں دامن ءَ گپتگ ات تہ آ چہ اسپ ءَ جہل کپتگ ات''۔

ہے پیم ءَ واجہ ملک محمد سعید دہوار ءِ کتاب تاریخ بلوچستان ءِ تاکدیم 203 ءَ ساحل مکران پہ نباتانی کیفیت ءِ سرھال ءَ نبشتہ انت۔

''ارسطو بولوس ءِ گُشگ انت کہ سکندر ءِ یونانی لشکر کہ مکران ءِ تیاب گوراچہ ہماجاہاں گوستگ اوداں مُر ءِ درچک مزنیں کساسے ءَ است ات کہ آئی بُنڈ ءُ شاہاں چہ یک وڑیں شیرگے دراتگگ ات کہ آئی تزمپ بستگ ات ءُ سُسّر ءِ شکل ءَ بوتگ اتنت۔ اے دمگ ءِ تہا شِیرگ پیدا کنوکیں درچکاں چہ اے درچک مستر ات۔ فونیقی کہ آ سوداگر/باپاری ءِ دروشم ءَ سکندر ءِ لشکر ءَ ہوار اتنت آہاں اے شیرگ مزن کساس ءَ چِج کُت ءُ وتی بارکشّیں اولاکاں لڈّ اتنت۔ آدیمتر ءَ نویس ایت کہ اے مرد ماں ھلجڑ ءِ روتگ ہم جم کتگ ات بلے نوں آہانی بلاہیں کساسے لشکریانی پاداں لگتمال بوتگ اتنت کہ چہ ایشاں وش بوتاں دُور دُور ءَ شنگ اتگ اتنت''۔

(بہ حوالہ: Ancient India and its invasion by Alexander the great: Mc.Crindle)

''دومی وڑیں عجب عجبیں درچک ہم اے ویرانیں دمگ ءَ است ات۔ ایشانی تہا یک درچکے وتی شاہانی دروشم ءِ ھساب ءَ گوں یورپ ءِ ہما درچکاں ہمرنگ ات کہ انگریزی ءَ آ را لارل گشنت۔ اے انچیں تیابی دمگاں تیاب ءِ لمب ءَ رستگ انت کہ

جوار، جلاّر ءِ وہداں اے برے آپ ءِ تہاءُ برے درءَ بوتگ اتنت۔ چوش درا بوتگ ات
کہ وہدے آپ بُرز بوتیں تہ اے دریا ءِ آپ ءَ رُستگ انت بلے وہدے آپ جہل
کپتگ ات گڈا اے زمین ءِ بہرے درابوت اَنت۔ ہروڑا چوش کہ چرے درچکاں یک
دگہ گونگیں دروشمے ودی بوتگ ات۔ اے گیشتر کسان کسانیں سُو پاں (غاراں) رستگ
اتنت کہ آہانی تہا ہر وہدءَ آپ اوشتوک ات بلے دریا ءِ سوریں آپ ءَ چے آہان ءَ ہچ
نہ بوتگ ات۔ چریشاں بازیں درچکانی بُرزی چہ سی(30) فٹ ءَ ہم گیش اَت۔ آہاں
ہمے موسم ءَ پُلّ کتگ ات کہ آہانی رنگ اسپتیں بنفشہ ءِ ڈوَل ءَ ات ءُ آہانی تہا بازمزنیں
وشبوے است ات۔ چریشی ابید یک دگہ کنٹگی درچکے ءِ ہم ذکر رسیت کہ
آھشک (زمین) ءِ سرءَ ات۔ آئی کنٹگ، انچو شلِّ، ڈڈّ ءُ مھکم اتنت کہ اگاں سوارے
پوشاک ءَ بہ اڑتیں تہ اے کنٹگ نہ پُرِشتگ اتنت بلکیں سوار بُن ءَ کپتگ ات۔ اگاں
کرگوشکے تچان ءَ ہمیشی تہا پترتیں گڈا اَنچو گسّتگ ات کہ زندگ ءَ درنیا تگگ ات ءُ
اے شلّیں کنٹگ آرا پیوست بوتگ اتنت بلے اے درچک ءِ کنٹگ گوں آسن ءِ ڈُک
ورگ ءَ پرشتگ اتنت ءُ چریشاں یک وڑیں شِیر گے دراَتگگ ات کہ آچو تیزاب ءَ کُچلّ
ءُ زہرات"۔

اے درچک ءُ بوٹگانی گپّ کہ بازیں کتاباں اتگگ انت شمے دیم ءَ آرگ
بوت انت۔ بلے ہپت تلار ءِ درچک ءُ بوٹگانی تہا کرپ' شاولی ول' جڑک ءُ دگہ
بازیں است انت۔ انچیں ہم کہ من آہانی بلوچی ناماں گیشینت نہ کناں البت لہتیں عکس
الّم ءَ دیم ءَ آرگ لوٹاں کہ بلکیں چہ ہمیشی وانوک گہتر سرپد بیت۔ یک کسانیں انچیں
درچکے کہ ما کسانی ءَ برے وہدے مُلک ءَ یا مچلدگ ءَ شتگیں تہ آئی تاک سستگ ءُ
وتی ہمراہانی گوَ کاں لتارتگ انت کہ چہ آئی سبب ءَ گوَک سُتگگ۔ آوہداں ما آئی نام
سوچا کو گُشتگ ات۔

چونا ءَ اودے واستا بزاں پہ ہپت تلار ءِ دوئیں نیمگاں چیر سرءُ بالاسر ءِ واستا لہتیں انچیں تیاب دپی بزیں درچکانی ضرورت انت کہ ساہگے ءِ کارءَ بہ دئینت۔ تانکہ مہلوک ءَ دمے پہ ساسارگ ءَ ساھگے بہ رسیت۔ ولّوُر ءِ لہتیں ٹال رستگ انت کہ نہ ایوک ءَ آتنگ اَنت بلکیں آ کم انت ہم۔ اگاں بلدیاتی ادارہاں یا سیاحتی اداراہاں ننداگ ءِ واستا کاپر، چاپڑہ یادومی ساہگ کنوکیں چیز جوڑ کتیں تہ سکیں شرّیں کارے بوتگ ات ءُ سیاحتی ھساب ءَ آئی بالا دودّ تگ ات ءُ سئیل ءُ سواد ءِ راہ ءُ درپیچ بوت اَنت۔

ڈاکٹر حمید ءِ کتاب مکران عہدِ قدیم سے جدید تک ءِ تاکدیم 104 ءَ اسٹرابو(ہما عہد ءِ یونانی جغرافیہ زانتے) ءِ حوالہ ءَ گُشگ بوتگ، کہ اے ھگ ءَ چّ ،کلیر ،ءُ گزّ ءِ درچک سکّ بازانت۔کلیرکوہ دیماں بازیں وڑے نہ بلکیں دست کپیت ءُ گزّ کوَرانی تہا۔ البت چّ ءِ بابت ءَ بہ گشاں یک گوَنگے ژپّ ءِ صورت ءَ چیرسر ءِ سرکپگی ایرکپگی راہ دیم ءَ است انت ءُ بس......۔

آپ ءُ ہپت تلار

لہتیں کتاباں نبشتہ انت کہ حضرت عمرؓ ءِ گوْرا آوہداں ہر مردمے کہ شتگ ات آئی ءَ مکران ءِ حالات جُست کتگ اتنت۔ آئی چہ صحار ءَ ہم مکران ءِ حال گپت گُڈا آئی گشت۔

''یا امیرالمومنین! آ ہموارءِ زمین چہ کوہ ءَ گندہ ترانت۔ اودا آپ نیست۔ آئی نیوگ بدتام ءُ زہر انت۔ اودا نیکی کم ءُ بدی گیش انت۔ اگاں لشکر مزن کنگ ءُ راہ دیگ بہ بیت تہ چہ گژن ءَ آمُرت کن انت، اگاں لشکر کسان کنگ بہ بیت تہ دژمن ءِ دست ءَ کُشگ بیت ءُ چہ ایشی دیم ءِ دمگ انگت گندہ ترانت''۔

حضرت عمرؓ ءَ گپ اُشکت انت جست ئے کُت۔ ''تو شاعری کنگ ءَ ئے؟''

آئی انچو چوٹ ءَ پسّہ دات، '' واجہ، راست گُشگ ءَ اوں!''

چچ نامہ ءِ نبشتہ کار ءِ گُشگ انت کہ حضرت عثمانؓ ءِ باریگ ءَ عبداللہ بن عامر ءَ چہ آئی ہمے دمگ ءِ بابت ءَ جُست کُت۔ گُڈا آئی گشت۔

''آپ ئے تہل انت، نیوگ بدتام انت، زمین تلار انت۔ جہہ مئتد بھیہی نہ انت۔ کَےّ لشکر راہ دئے آپ ءُ وردن ءِ نہ رسگ ءَ مریت''۔

اے پیم ءَ گُڈا امیرالمومنین ءَ آہان ءَ لشکر ءِ راہ دیگ ءَ مکن کُت۔

جی ...... او جی...... نیکی ستّر کم بہ بیت ءُ بدی گیش یا مردمانی سرا بھیسہ کنگ مہ بیت۔ اے دگہ گپ انت کہ کئے درآمدءَ وتی لوگ ءُ زمین ءَ بہ سکّیت؟ چیا بہ سکّیت؟ وتی آجویں زندءَ بباد بہ دنت ءُ دگرییے واز مندءُ واستگی زندے چہ وتی دلکش ءَ گچین بہ کنت؟ اے بحث ءَ پہ ہروہدءُ پہ ہرراج ءَ (زوراک بیت شر یا نزور بیت شر) است ءُ برجاہ انت۔ بلے آپ نہ بوہگ ءَ ہروہدءَ ڈکّال آماچ بوہگ...... ایشی سرا بیچار ءَ لوٹیت۔ زمین ءِ چیر ءِ آپ...... زمین ءِ سر بر ءِ آپ...... اے بابت ءَ چار ھے ءَ سازگ لوٹیت۔ سکندر ءَ ساری کوروش موسم ءُ آپ ءَ گاڑلینت ءُ رند ءَ سکندر آعظم یا سکندر مقدونی ءَ راہے آپ ءَ 'آپی سِنگ' ءَ ریسنت ءُ انگت رند ترا اعرباں ہم پمشکہ چمّ جنگ ات۔ اے زمین ءَ بازیں درآمدیں لگت سگتگ انت۔ آاتگگ انت ءُ شتگ انت۔ آہانی یات ءُ نشان بس منتگ انت بلے اے وَ منی انت...... گڈا منی وَ منی انت، منی کنگ بہ بیت۔

پاکستان کا ثقافتی انسائیکلو پیڈیا ءِ بلوچستان بہر ءِ تاکدیم 6 ءَ نبشتہ انت کہ ہپت تلار ءِ زرباری روچ دراَتک ءَ ہما ہیکل ءِ کہ پرُشگیں نشان است انت، کوہنیں آثارِ قدیمہ ءِ زانتکارانی رِدءَ اے آپ ءِ مزنیں تلاوگ/ ہوتگے بوتگ۔ ایشی جوڑ کنگ ءِ رہبند ایران ءِ تخت گاہ پاپتر (پاءَنا) ءَ ہمرنگ انت بلے ایشی سرا زانتکاران ءَ کارکنگ لوٹیت۔

ہے پیم ءَ ماں ہپت تلار ءُ لہتیں سالاں سریک تلاوگے برُز ءَ بندگ بوتگ ات کہ آئی جوڑ کنوکیں اُستا یا کسب کار ءِ نام عثمان بوتگ۔ تاج محمد نامیں مردمے ایشی یک کارکنوکے بوتگ ءُ اے کہدہ ھلک ءِ ٹھیکیداری ءَ راجہ یا کہ شھزاد (؟) نامیں افسرییے باریگ ءَ بندگ بوتگ کہ ایشی مقصد آپ ءِ جم کنگ بوتگ۔ یکے وَ دوَر ءِ گردشت ءُ پدا آسمانی گرندییے بیشکاری ءَ اے تلاوگ پروشتگ ءُ پدا ہپت تلار ءِ یک لمبے ءَ بوہگ ءِ سبب ءَ زوت تل ءُ ترک بوتگ ءُ لینڈ سلائیڈنگ ءِ کمّے اثراتاں کپتگ۔

کمّے آدیمتر ءَ جہل ءَ بند گونگیں بستے کہ بہ گندئے پہ آپ ءِ جم دارگ ءَ کارگرگ

بیت بلے اے کار چرے لاگرءُ نزوریں بست ءِ گنجائش ءَ باز باز دَر اِنت۔ باہد ہمیش انت
کہ ہپت تلار ءِ کوہ ءِ بازین شیلگانی آپ ہوار کنگ ءُ یک جم کنگی جاھے جم دارگ بہ
بیت ءُ اے پیمیں چار پنچ ہوٹگ اے کمی ءَ راتاں یک ھدّ ے ءَ پیلہ گُت کن اَنت ءُ
مردمان ءَ آسراتے دست کپت کنت، ماوتی نندگ ءِ وہداں اے دیست کہ پہ اودے کیمپ
کتگیں مردمانی واستا چہ پسنی ءَ آیوکیں بوجیگاں آپ آؤرت ءُ ہمے پیم ماہم وتی واستا چہ
وتی زیرو پوائنٹ (اور ماڑہ ءِ تاک ءَ) آپ زرتگ ات۔ بزاں اے گُشگ شر تر بیت کہ
پہ ہپت تلار ءَ آپ مزنیں جیڑ ھے بلّ کہ اودا ہرنیمگ آپ...... آپ...... ءُ بس
آپ...... اِنت۔

لائیٹ ہاؤس

بالاسرءَ ہمدا کہ ماکیمپ کتگ ات، لائیٹ ہاؤس بُرزءَ دراات۔ بلے وہدیکہ تو چہ بالاسرءِ سرکپگ ءِ راہءَ سرکپ ئے یا چہ سادءِ کنڈگ ءَ کہ وڈّھ گُشگ بیت گڈا دورءَ چمانی شانگگ ءَ تئی دل ءَ مردم اوشتا تگ انت بلے ہرچوں کہ دیم ءَ رواں بئے گڈا پدّر بیت کہ اے گیس ءِ ہورکیں سلنڈر انت کہ پہ شاہدی ءَ اوشتا تگ انت۔ اے لائیٹ ہاؤس ءِ سرا 1983ءِ نبشتہ انت۔ یک گوُرے سولرسسٹم (روچ ءِ سرا بجلی جوڑ کنگ) ءُ دومی نیمگ ءَ گیس ءِ سلنڈر ءِ سرا ایشی ءَ کارکتگ ءُ ایشی چارءُ گذار ءِ واستا یک مردے ہم دارگ بوتگ ات کہ آنوں باریں چہ چنکہ وہداں بیگواہ انت۔ یک نجی ٹی وی چینلے ءَ ہپت تلار ءِ سرا پروگرام کتگ ات بلے آئی ءَ لائیٹ ہاؤس ءِ اصلیں دروشم پیش نہ داشت بلکیں دگہ جاھے ءِ یادگہ لائیٹ ہاؤسے ءِ یا بہ گندئے ہمیشی ورنائی ءِ عکسے پیشداشتگ ات۔ ماجیونی ءَ دراں ءَ لائیٹ ہاؤس ءِ نوان ءَ شپ گوا زیختگ وش بوتگ بلے ایشی ءَ رابزاں اے لائیٹ ہاؤس ءَ را انچو وہدءَ گپتگ کہ اے نوں وت وتی سرا موتک آرگ ءَ انت۔ اے لائیٹ ہاؤس ءِ غم ہمیش انت کہ وتی مہلوک ءِ درءَ نہ روَت۔ بزگیں ماہیگیرانی کارءَ نئیت۔ نہ تہنا ہپت تلار ءِ کوہ ءِ سرا ایشی لوٹ است انت بلکیں ہمے نزّ یک ءَ گراب نامیں ترشتیں تلارے آئی سرءَ ہم انچیں روژنائی یے لوٹیت تنکہ دُچاّر ورگ یا ڈِیک ورگ ءِ، ٹکرّ ءُ ٹپیّ بوہگ ءِ وئیل ءُ حادثہ مہ بنت۔

کسیپ (Tortle)

ماماں ہپت تلار ءِ اولی شپ ءَ بالاسر ءَ وہدے وتی کیفاں پہ وتی کار ءَ منصوبہ سازی کنگ ءَ اتاں تہ نزیک گورا جہہ مند یں لہتیں نوک ورنا ہیں چُکانی زور ءُ شور یں توار جسک اِت۔ ماوتی گوشان ءَ ٹاپُر ینت تہ معلوم بوت کہ بزگیں کسیپے ءَ رارین ءَ گپتگ ءُ آتیاب ءَ پہ ہمے مقصد ءَ اتگگ۔ ماں جیونی ءَ کسیپ شرّ یں وڑے ماں دران ءَ دیستگ انت۔ ماں اور ماڑہ ءَ تاک ءَ آہانی چینی ٹریکٹر ءِ رنگیں پد ہم دیستگ انت۔ اور ماڑہ ءُ جیونی دوئیں جاہاں مردم است ات ایشانی پہازکاری ءَ بلے ہپت تلار ءَ ہچ مردم مانہ دیست۔ ایشی رین من چد ءُ ساری نہ دیستگ ات ءُ اے یک شرّ یں ندار ھے ات۔ ما کیمرہ ءِ تہا اے ندارہ تہاروکی سبب ءَ بند کُت نہ کُت البت وتی دماغ ءَ الّم ءَ اے ندارہ نقشینت۔سک باز اپسوزی من سباہ ءَ بوتاں وہدے ہمے بیچارگیں کسیپ ءِ دوشیگیں داتگیں نرم پوستیں ھیکاں گوں ہماورناہیں بےفکریں چُکاّن ءَ لئیب ءَ دیست کہ آہمودا اداُرکی جہہ مند اتنت۔

من گریتگ ءُ گریتگ دل ءَ

قبرءُ زیارت

ماراا اودا ننگ ءِ وہداں سبزل نامیں کماشیں میدے دچار کپت ۔ آئی گُشگ ات کہ انگریزاں انوّ گیس پیر پگاڑہ ءِ پیرک وہدے پاہوداتگ گڈا ہمدا آرتگ ءُ کلّ کتگ ۔ بلے یک بلوچیں میدیے سرہمدا کپتگ گڈا آئی ءَ گُشتگ کہ ادا بلکیں خزینہے کلّ انت ۔ آئی پٹّتگ گڈا تابوتے دیستگ ءَ ۔ آئی پدا آرا ہموداکلّ کتگ ۔ وہدے اے حال انگریزاں سربوتگ گڈا آہاں آئی ءَ را پدا دگہ جاھے بُرتگ ءُ نزانتیں جاھے ءَ ۔ بلے بازیں مردم انگت ہم اے گپّ ءِ منّوک اَنت کہ ہما پیر صاحب پگاڑہ کہ گوں انگریزاں دست ءُ جیگ بوتگ آ انگت ہمدا کلّ اِنت ۔ آہانی گُشگ ءِ رِدءَ اے نانی ءِ گورپچانی نیمگ ءَ بوتگ ۔

واجہ سبزل ءِ گُشگ ءِ ردءَ اے ہپت تلار نہ بلکیں ہپت لال انت کہ ادا ہپت بزرگ است ۔ مئے بازیں جُست ءُ پُرساں آئی ایوک ءَ بس اے لہتیں نام گپت انت ۔

......قلندر (آئی پدا بُلّے شاہ ہم گشت گوں)

......خضر (ھِدر)

......نانی

......شمس یا شے کوہی یا غیبانی پیر

قلندر، ھِدر (خضر) یا شمس ءِ ٹھکانہ اَنت، زیارت انت، قبر نہ انت ۔ اودا اتلگیں گیشتر ماہیگیراں ہمے زیارتاں حاضری دات ءُ پدا بسکوٹ ءُ دگہ چیز خیرات کُت ۔

یک دگہ رواییتے ہم گُشگ بوت کہ اداہپت جنین زہگیں گوَرانی قبرانت۔ چہ
ایشاں ابید یک دگہ قبرے ہم است۔ پیشتر ءَ ہندووانی مذہبی ءُ حاکمیں مردم ادا اتکگ
انت ءُ وتی عبادت اِش کتگ۔ نوں مسلماناں ہم مراقبہ ءِ واستا جاگہہ اڑکتگ ءُ قلندر ءِ
ٹھکانہ ءِ نام ءِ سرا جاھے ٹاہینگ بوتگ کہ آئی تہا ٹانکاباڑی یا ٹانکاباری (ہماہتی کہ عبادت
جاہاں ابرِ بیت ءُ آئی تہا مردم وتی دزرس ءُ گھاد ءَ زرّ مان گیج انت، بازیں مسیتاں ہم
ابرِ بیت) ہم ابرأت۔ مراقباہانی جاہ دائرہ ءِ شکل ءَ (فوٹواں بہ گند) رو یگ ءُ ساپ کنگ
بوتگ انت۔ بلے کسانیں راھد اری ءِ بندات ءَ چُلّ وڑیں دروشمے ٹہینگ بوتگ کہ اودا
آس یا اشکر ابرکنگ بوتگ ءُ سوچکی سوچک بوتگ۔

اوداہنگلاج ءَ یک مندرے است کہ نانی ءِ مندر گُشگ بیت۔ ہمے پیم بولان
ءَ ہم نانی ءِ زیارت است انت۔ انچو بازیں مردم ہپت تلار ءَ نانی ءِ قبر (کہ باز آرانیانی
بزاں جنیں زہگ ءِ نام ءَ دنت) ءِ ہستی ءِ گپّ ءَ جنت۔ ہمے ہبکل کہ بازانی گُشگ ءِ
ھساب ءَ آپ ءِ مزنیں تلاوگے بوتگ چہ لوکل سیمنٹ ءَ جوڑ کنگ بوتگ کہ ہمیشی ءَ را
گوَرراہ ءِ سیمنٹ ہم گُشنت۔ نوں بیاچاریں اے گوَرراہ ءِ سیمنٹ چے ئے؟

گوَرراہ ءِ سیمنٹ

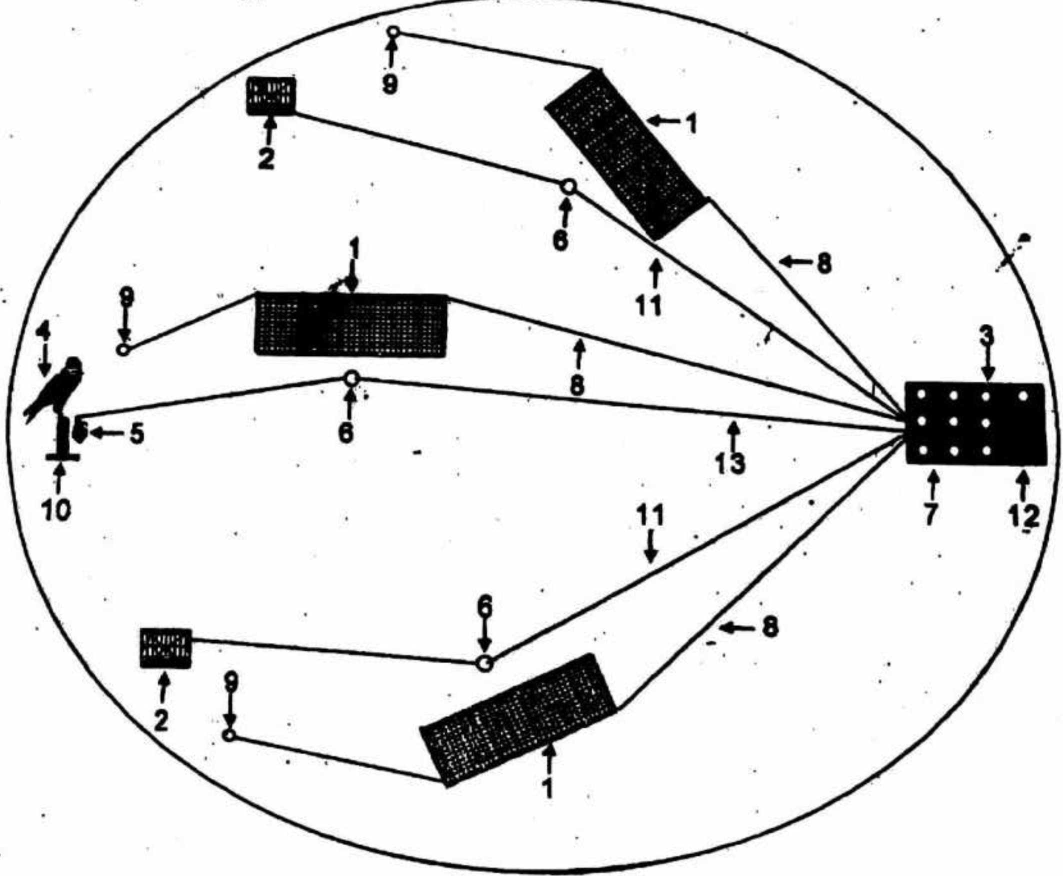
یک دومردمانی گُشگ ءِ ھساب ءَ (من وت سدّک نیاں) کوہ ءِ یک خاص
وڑے سنگ ءَ زور اَنت ءُ آرا باز پچ اَنت۔ ہمنکہ گرم کنگ ءَ پد آرا سارت کن اَنت ءُ
آئی پوڈر ءَ جوڑ کن اَنت۔ پدا ہمے پوڈر ءَ تر کن اَنت ءُ سیمنٹ ءِ کار ءَ چہ ہمیشی گرانت پہ
لوگ ءُ جاگہانی اڑکنگ ءَ۔ مئے ہمراہ یے گُشگ ءِ ھساب ءَ اے سیمنٹ یا پوڈر پدا سدانی
سدانی سال کشیّت۔ (نزاناں چے دروگ ءُ ہچے راست) ہپت تلار ءِ بُرز ءَ کہ ہمے

استان، ہیکل یا مندر است انت چہ انچیں سیمنٹے ءَ جوڑ بوتگ کہ نوں تو آرا دست جن ءِ لُڈیت۔ آئی ءَ چونا وَ وتی طبعی عمر سرجم کتگ بلے چوکہ اے راجی مڈّی ءُ میراثے (ہمے ہیکل) گڈّا ایشی ءَ را ہما اصلیں صورت ءَ برجم دارگ یا پہازگ الّمی الّمی گپّے بیت۔

ماں مندر یا ہیکل ءِ گپ ءِ تہا گُورراہ ءِ سیمنٹ ءِ گپ دراَتک کہ ما آرا لوکل سیمنٹ گشت۔ اے مندر ءِ بندگ ءَ نہ تہنا سِنگ ءَ چے کارگرگ بوتگ بلکیں تراشگیں ھشت ہم گندگ بیت (عکس ءَ بہ گند)، شُوریں سنگ ءِ باز پچگ، پوڈر کنگ، پدا تر کنگ، پدا بندگ ءِ کار ءَ سنگ ءُ ھشتانی سرا کارگرگ...... اے پیم ءَ ہما جاہ کہ بندگ بیت بلاہیں عمرے جنت۔ ہمے ہیکل ءِ دیوال ءَ را وہد ءَ گپتگ وَ گپتگ بلے یک نابزانتے ءَ چہ وتی ناشریں دماغ ءِ شیطانیاں تاوان داتگ ءُ کسانیں بہرے لڈیتگ ءُ لُمبیتگ۔ الّم ءَ آ چرے زانت ءَ زبہر بوتگ کہ اے ہیکل وَ منی زمین ءِ سرا انت منی میراث انت۔ دل تُکشیت پہ وتی مردماں کہ باریں آ کدی اے زانت ءِ واہند بنت؟ بالاسر ءَ ساد ودّھ یا ساد ءِ کنڈگ ءُ واجہ ھدر ءِ بُنجاہ ءِ نیام ءَ یک قبریے سوج بوتگ کہ ما آرا نہ دیست۔ ہمے پیم چیر سر ءَ جَہل ءَ لہتیں قبر انت کہ مسلمانانی درابنت ءُ کمّے سنگ پر داتگ ءُ نشان کنگ بوتگ اَنت۔ گشنت کہ اے مردماں آپ ءِ سفر ءِ وہداں ساہ داتگ۔ آہانی ہمراہاں آہان ءَ نہ دیم ءَ برت کتگ نہ پشت ءَ پمشکہ ہمدا کلّ ءُ کسارت اِش کرتگ انت ءُ نشان ءِ واستا ھاک پر داتگ ءُ سنگ سر ءَ داتگ اَنت کہ اے قبر ظاہر بہ بنت۔

اودا مارا ولی داد(؟) نامیں ماہیگیرے دچار کپت۔ آئی گشت کہ لہتیں سال ساری من وتی بوجیگ ءِ سرا چہ پسنی ءَ پہ ہپت تلار ءَ شش ہندو (گوُر) آرتگ۔ آہاں من ءَ ھشت ہزار مُزّ داتگ۔ آ من آرتگ انت آہانی تہا چار مردماں ہپت تلار ءِ کوہ ءَ سر کپت کتگ وہدیکہ دو مردم ءَ بیرا کتگ۔

شاہین ءِ گرگ ءِ کونڈ ءِ نقشہ

نام ءُ نمبر

1۔ دام
2۔ شاغل یا کپوت ءِ گرو
3۔ کوڈ (شکاری ءِ جند جاہ)
4۔ بدوار
5۔ موروڈو (مرگ ءِ جند)
6۔ کوپ ءِ کڈی
7۔ چارگ ءِ جنک
8۔ دام ءِ چھنک ءِ تار
9۔ تار ءِ جدوی سر ءِ ے
10۔ ترنی
11۔ گرد ءِ مرگ ءِ چھنک ءِ تار
12۔ دروازگ
13۔ بدوار ءِ چھنک ءِ تار

اودا شاہین گرگ ءِ کونڈے است ات

دور ءَ چے چارگ ءَ مردم گشیت کہ اے ہیلی پیڈے جوڑ بوتگ ءُ ادا ہیلی کاپٹر زانہ روَنت کاینت۔ یا چوش ہم خیال کنگ بیت کہ اے پہ مراقبہ ءَ عبادت ءِ واستا زمین ءِ ٹکرّے گچینگ بوتگ بلے اِناں...... اے وَ شاہین ءِ گرگ ءِ جاگھے......شاہین ءِ گرگ شر اِنت یا ھراب، اے دگہ گپّے،...... ایشی ءِ رومانس...... ایشی قانونی پیچیدگی۔ اے دُراہ جتائیں بحث اَنت۔ اے بابت ءَ چہ سنکتاں یک نقشہ یا ڈایا گرام ءِ جوڑ کنائینگ کہ اے چتور گرگ بیت ءُ چوں...... اے ڈرائنگ یا ڈایا گرا مے تہا بازیں لبز ءُ ٹرم (Term) پہ من انچو مشکل اتنت من الّماں کہ پہ بازیں وانوکاں انچو گران بنت۔ پمے ھاترا بیا ایشاں یک یک ءَ گیشیناں۔

1۔ دام:۔ ہما نٹ Net دام انت کہ ماہیگیر آئی سرا ماہیگ گراَنت۔ آئی دراجی ءِ کساس دو گواْز ءُ بُرزی ءِ کساس یک ءُ نیم گواْز بیت۔

2۔ گُرو:۔ کلّ یا ڈبّے کہ آئی تہا ریپینگی کسانیں مُرگ شانتل' کپوت' بھیکو (بیٹر) یادومی مُرگ دارگ بنت کہ آئی پاد ءَ رگ یا بارگیں ڈور بستگ ءُ پہ شاہین ءِ ریپینگ ءُ ردد یگ ءَ دَر ءَ آرگ بیت۔

3۔ کونڈ:۔ زمین ءِ توک ءَ رادر چنگ بیت آئی تہا [illegible]رگ بیت' وسپگ بیت۔ لہتیں مردم ایشی ءَ راہمنکہ مزن، کنت کہ سر جم ءَ بانے بیت۔ آئی تہا نند اَنت۔ تاش

کن اَنت۔ ہر مردم ایشی ءَ را وتی آسرات ءِ وڑا جوڑ کنت۔ ہمیشی تہا نند اَنت ءُ سرجمیں کنٹرول ءَ کن اَنت بزاں اے کنٹرول روم انت۔

4۔ بدوار:۔ یک مُرگے کہ ایشی پاد ءَ مُرگی بانزلے یادگہ انچیں چیزے/اشکلے پہ رد دیگ ءِ واستا بند انت ءُ ایشی ءَ را ہمے نز یک ءَ بال دئینت۔ بزاں شاہین ءَ ریپین انت کہ بدوار ءَ شکارے گپتگ ءُ ادا شکار باز انت۔ ایشی ءَ را گیشتریں وہد ءَ بال دئینت۔

5۔ مُرّ رڈّو:۔ مُرگانی بانزل کہ آرا پُٹ پر انت یا انچیں چیمے ءِ جوڑ کن انت ءُ آرا کر پاس مان گیج اَنت۔ آئی شکل چو مُرگ ءِ بانزل ءَ بیت۔ ایشی ءَ را دروگیں مُرگ گُشگ بوت کنت۔ بزاں بلوچ انچو کہ ذاتگیں مادگ ءِ گوْسک مریت، آئی پوست ءَ کاہ ءُ بوچ مان گیج انت آرا ریپین اَنت کہ آئی شِیر گارمہ بیت۔ چہ ہمے مُرّ رڈو ءَ انچیں ریپینگی کار گر اَنت۔

6۔ کوپ ءِ کڑی:۔ چاہ واری کوپ یادگہ ہمے رنگ ءِ چیزے کلّ کن اَنت ءُ آئی کڑی ءَ درا کن اَنت۔ ہمے کڑی ءِ تہا ءَ چے ہما رَگ یا بند یک ءَ گوأزین انت۔ اے رَگ گُرو ءِ تہے مُرگ ءِ پاد ءَ بستگ ءُ دومی نیمگ ءَ آئی سر کونڈ ءِ تہا نندوکیں مردم ءَ گون بیت۔ باز جاہاں دو دو نیمگاں کوپ ءَ کلّ کن اَنت۔ انچیں جاھے کہ زمین نرم بیت اودا سنگے یادگہ انچیں وزنی چیزے کلّ کن انت جُہلی ءَ آرا لوپے مان کن اَنت کہ برز ءَ پہ بندگ ءَ کار بہ دنت۔

7۔ چارگ ءِ ٹنگ یا کڈک:۔ کونڈ ءِ سر بر ءَ یا چھت ءَ انچو بند اَنت ءُ انچیں دروشمے ءَ کار اَنت ئے کہ ہما جاہ ءِ زمین ءَ گوں ہم رنگ بیت۔ انچو کہ گرین ہاؤس (Green House) ءِ چھت ءَ جوڑ کنگ ءَ کمان دروشمیں بمبو ءِ دار یا کہ پائپ ءُ سریا ءَ کار بند اَنت انچو ہمے کونڈ ءِ سرا ہم۔ باز مردم ترّیں کرز ہم زوریت۔ ایشی چھت ءَ

یاسرءِ بہرءَ سوتلی ءِ گونی ءَ چے سا ہک کن انت ءُ زمین ءِ رنگ ءَ دون ئے کن اَنت۔ ہے گونی ءَ را بازنیمگاں ٹُنگ یا کڈک پر کن اَنت کہ چہ ہمیشی کونڈ ءِ نشتگیں مردم وتی شکارءَ چاریت۔ اے وڑا آ چاریں نیمگاں چارت کنت۔

8۔دام ءِ چلّگ ءِ تار:۔ وہدے شاہین کئیت ءُ کلیّں کوپ ءِ کڑی ءِ نز یک ءَ مُرگ ءَ گندیت ءُ آئی جنگ ءَ انزار بندیت گڈا کونڈ ءَ نندوکیں مردم، دام کہ لٹّ ءِ سہارہ ءَ واپیٹگ ئے، آئی بستگیں تارءَ چکّیت۔ دام اِے دیم ءَ پاد کئیت۔ سر پیت ءُ دومی نیمگ ءَ کپیت۔ شاہین ہمیشی چیرءَ کئیت۔

9۔تار ءِ دومی سرءِ میھ:۔ اے تاردام ءِ تہا بیت ءُ پدا ایشی سرے کونڈ ءَ نشتگیں مردم ءِ کرّ ءَ بیت۔

10۔بُرجی:۔ بُرجی یے مکّ کنگ بیت کہ آئی سر برءَ بِد وار نندیت ءُ مُرّ رڈو بِد وار ءِ پادءَ بندگ بیت۔

11۔کروءِ مُرگ ءِ تار:۔ ایشی ءِ یک سرے کُرو ءِ مرگ ءِ پاد ءَ بیت ءُ دومی سرکونڈ ءَ نشتگیں مردم ءِ گوْرا اے بلے چہ کوپ ءِ کڑی ءِ تہا گوْزیت ءُ کونڈ ءَ سر بیت۔

12۔دروازگ:۔ کونڈ ءِ پترگ درآ ئیگ ءِ واستا یک دریگے ءِ کساس ءَ دِرّے ہے گُد یا گونی ءَ پر کنگ بیت کہ کونڈ ءِ سرا انت۔

13۔بدوار ءِ چلّگ ءِ تار:۔ ایشی یک سرے بدوار ءِ پاد ءَ ءُ دومی سرکونڈ ءِ نشتگیں مردم ءِ کنٹرول ءَ بیت۔

مارا اے کارءَ کارنیست کہ جنگلات ءِ محکمہ ءَ را آئی ذمہ واریاں یات بہ دیائینیں بلے لہتیں لہتیں ورنا ٹولیانی ہے وہداں مزنیں جم ءُ جوش چارگ ءِ لائق انت۔ ٹولی کہ جوڑ بنت گڈا آ ہانی حرچ ءُ درچ بہرءُ بانگ بنت۔ لہتیں مردم محنت ءَ، لہتیں دگہ انتظام ءَ ءُ لہتیں زرّ ءِ خرچ ءَ۔ ہر گروپ ءَ را آئی سوب مندی ءَ پد زرّ ءِ بہر رسیت۔ بزاں ہر دیں

شاہین ءِ بہازوروک آئی منّت ءَ کاینت۔ آئی لوگ ءَ چکرّ جن انت گڈا اے مردم ءِ داب ءُ گوْم لائق ءِ سئیل بنت۔ بازیں شاہین گروکیں سنگت دیستگ اَنت آہانی گُشگ اِنت کہ اے انچیں زرّ اَنت۔ انچو کاینت انچو روَنت۔

کمّے گپ گرگ ءِ عمل ءِ جنگ ءِ ہم شر بیت۔ کونڈ ءِ تہا نشتگیں مردم بدوار ءَ بال دنت۔ آئی پاد ءَ ہما مُرگ ءِ بانزل (مُرّ رڈو) بستگ۔ وہدے شاہین چہ دُور ءَ ایشی ءَ گندیت گڈا ہمیشی نیمگ ءَ دلگوش بیت۔ کونڈ ءِ نندوکیں مردم گُرو ءِ اندیمیں مُرگ ءَ یا مُرگاں دَرکنت کہ شاہین پمیشاں تیچہ بہ کنت۔ شاہین اے مُرگاں گندیت اِنزار بندیت۔ شاہین کہ انچو پہ ہمے مُرگاں رسیت ءُ ہمیشانی جنگ ءُ ورگ ءَ دلگوش بوہگی بیت، کونڈ ءِ نندوکیں مردم دام ءِ تار ءَ یاڈور ءَ کشیّت۔ دام دومی نیمگ ءَ کپیت ءُ سرپیت۔ شاہین آئی تہا بند بیت۔ اے پیم ءَ شاہین ءِ گرگ ءِ ھال چورنگ ءِ گواْھی ءَ پرْشیت۔

بئینکو گرگ ءِ نشان

ہمودا ماں ہپت تلار ءَ بئینکو گرگ ءِ دام ہم جتگ اَت۔ بمبُو ءِ دار یا دوی انچیں داراں دو دو سےَ سےَ میٹر ءِ پسِنّد ءَ کلّ کن اَنت۔ بازیں مردم تاب کائی یا گومبیں یا Curve صورت ءَ ہے داراں منڈین اَنت۔ بازیں مردم سیدھا یا تچکائی یا Straight کلّ اِش کن اَنت۔ دام ءَ ہے داراں اڑین اَنت۔ کساس یک ءُ نیم یا دو میٹر ءِ برزادی ءَ اَڑین انت اِش۔ دراجی ءَ ھرکس وتی تب ءَ یا وتی دام ءِ کساس ءَ۔ تیوگیں شپ ءَ آٹو ریورس (وت سرا پشت دیم بوھوکیں) ٹیپ ریکارڈ ءَ بیٹری ءِ کمک ءَ جن اَنت۔ اے ٹیپ ءِ توار شپ ءِ بےتواری چہ کرناہانی یا اسپیکرانی وسیلہ ءَ شنگ ایت۔ تیوگیں شپ بئینکو مُرگ ہے کرناہانی چیپ ءُ چاگرد ءَ جم بنت ءُ بال کن اَنت گڈا ہے دام ءَ اڑ اَنت۔ برے برے شکار کنوک شُبک سبک ءَ بئینکو ءَ سر دئینت دام ءِ نیمگ ءَ۔ اے مُرگ باز بُرز بال کُت نہ کنت۔ موسم ءِ اول سراں کم گرگ بیت بلے پدا گوں وہد ءُ ماہ ءِ پچّی ءَ ایشی کساس ودان کنت۔ ایشی ءِ شکار بندنی دمگ اور ماڑہ ءُ پسنی ءَ باز بیت۔ اول سرا گرگ کہ بیت اَے پزوّر بیت بلے ہردیں کہ گرگ بیت ءُ ڈبّ ءَ دارگ بیت گڈا الاگر بوہان بیت۔ اے باز دابہ ءُ معصومیں مُرگے۔ بازیں دمگاں ایشی ءَ رادکاناں بہا ہم کن اَنت ءُ باز جاہاں ایشی رودینگ ءِ فارم ہم است۔ بازیں مردم انچو ایشی ءَ نہ وارت بلے گیشتر مردم ایشی ءَ راگوں ھُبّ ءُ چاڑے ءَ ور اَنت۔ ایشی اُردو نام (بٹیر) اِنت۔

غار یاسُوپ

چونا ءَ ہما جاہاں کہ کوہ چہ دریا ءَ نز یک بنت اودا غار یا سوپ الّم بیت۔ ’’ اے جزیرہ ءِ زربار ءَ یک غارے است کہ ماہیگیر اں آئی سرا وتی ستک ءُ عقیدہ ءِ حساب ءَ علم ءُ بیرک جتگ۔ آ گشنت کہ ادا حضرت علیؓ ءِ دُلدُل ءِ سرمبانی نشان است انت۔ اگاں چے تاریخی صورت ءَ حضرت علیؓ ھچبر اے دمگ ءَ نیاتکگ‘‘۔

اے ٹُکّر من چہ پاکستان ءِ ثقافتی انسائیکلو پیڈیا ءِ بلوچستان بہر ءَ زرتگ۔ مید اے جاہ ءَ راگوں بازعزت ءُ شرپ ءِ نگاہاں چارانت۔ چونا ءَ اے ہما غار اِنت کہ یک وہدے کہ چہ پسنی ءُ لہتیں کسانیں چُک آوار جنگ بوتگ اتنت گڈا آ ہمیشی تہا دارگ بوتگ انت۔ باریں چُکّ وتی مردماں دست کپت اَنت یا نہ البت ہمے پُکّاں ءَ پریں لہتیں گد ہمے غار ءَ الّم ءَ دست کپتگ ات۔ اے وہداں کہ ماپہ غار ءَ رسگ ءِ جہد کتگ ات گڈا مارا آپ ءَ وار نہ دات۔ ما غار ءِ توک ءَ دیست نہ کُت البت چہ جوگنو ءِ رکّ ءَ گوزان ءَ ما آرا دیست کہ اے شاہدی ءَ ’’شنزی‘‘ دنت۔ ترشت ءَ سوار ماگوں بوٹیں ءُ واہگی چم ءُ دلے ’’سےَ سنگاں‘‘ سلام کناں گوستیں ءُ پہ ترشتیں ءُ شتنگیں گراب ءِ نز یک ءَ سربوتیں۔ گراب ءِ چپ ءُ چاگرد ءَ چکراتیں ءُ پداھُر جت پہ دیم ءِ جنزگ ءَ۔

نوں مئے دیم گوں اورؔ ماڑہ ءَ ات

اولی روچ ءَ مابالاسرءَ اير کپتگ اتیں۔ ہپت تلار ءَ سرکپگ ءِ دوراہ اَنت یکے بالاسرءَ ءُ دومی چیر سرءَ۔ پہ سرکپگ ءَ بالاسر ءِ راہ وشتر اِنت ءُ انچو پہ ایر کپگ ءَ چیر سر ءِ راہ۔ ایر آیگ ءِ راہ ءَ ترازپّ گونگیں یک دو گونگ ہم ملاقات کن اَنت۔ ہما نزیک ءَ جہل ءَ لہتیں قبر گونگیں دروشم اَنت کہ بازگشیت، سفر ءِ نیام ءَ وفات بوتگیں مردم اَنت کہ ہمراہاں دگہ نیمگے برت نہ کتگ انت بلکیں ہمدا زمین ءِ باہوٹ کتگ انت۔ چیرسر ءِ نیمگ ءَ یک ذگرانہ ہے بوڑ کنگ بوتگ کہ اودا عبادت بیت ہمے ہیم ءَ بالاسرءَ یک مسیتے زیارت ءِ کرّ ءَ سنگ بندی ءَ جوڑ کنگ بوتگ۔ ہمیشی مان ترّ ءَ گوں شنزی ءَ ہوار ہما غار اِنت کہ حضرت علیؓ ءِ نام ءَ گوں ہمگرنچ اِنت۔

روچ کہ چہ مُہر ءَ لیٹاں بوت ءُ ماوتی ٹولی نزآ آورت گڈا ماوتی ٹانٹ ءُ گلومان چت انت۔ اسپیڈ بوٹ یاترشت ءَ ماوتی اُردانی لڈگ ءَ سروتی سرا تلگیں وردنی چیز وتی ہمسائگاں بکشات اَنت کہ نوں مئے نسبت ءَ آہان ءَ شرتر کاراِش دات۔ ماا ے دوستیں ہمسائگانی منّت گپت ءُ وتی اولاک ءَ سرکپتیں۔ پدا انجن ءِ توار، آپ ءِ ژپّ ژپّ...... ہما ما، ہماراہ۔ ہما لواری، حبیب، سرور ءُ رزاق (مئے راھشون)۔ ہما سلیم بزّگ، جاوید اُمبر ءُ من...... دیم پہ اورماڑہ...... ماڑی ءِ کوہ ءِ نزیک ءَ روچ ءِ بُڈّگ ءِ نداره...... تاک ءَ سربوتیں۔ مئے گاڑی مئے ودار ءَ۔ سرکپتیں ءُ لوگ ءَ رستیں۔ اینکا روچانی غیر حاضری ءُ چلّیں گُد، ژندی، ھید ءُ آپ ...... جان شود ءَ پترتیں ءُ سارتیں گینے کشت، ءُ پداوت ءَ راپہ وتی ہمروچی ئیں کاراں ساڑی کُت۔

چیر سرءِ نیمگ

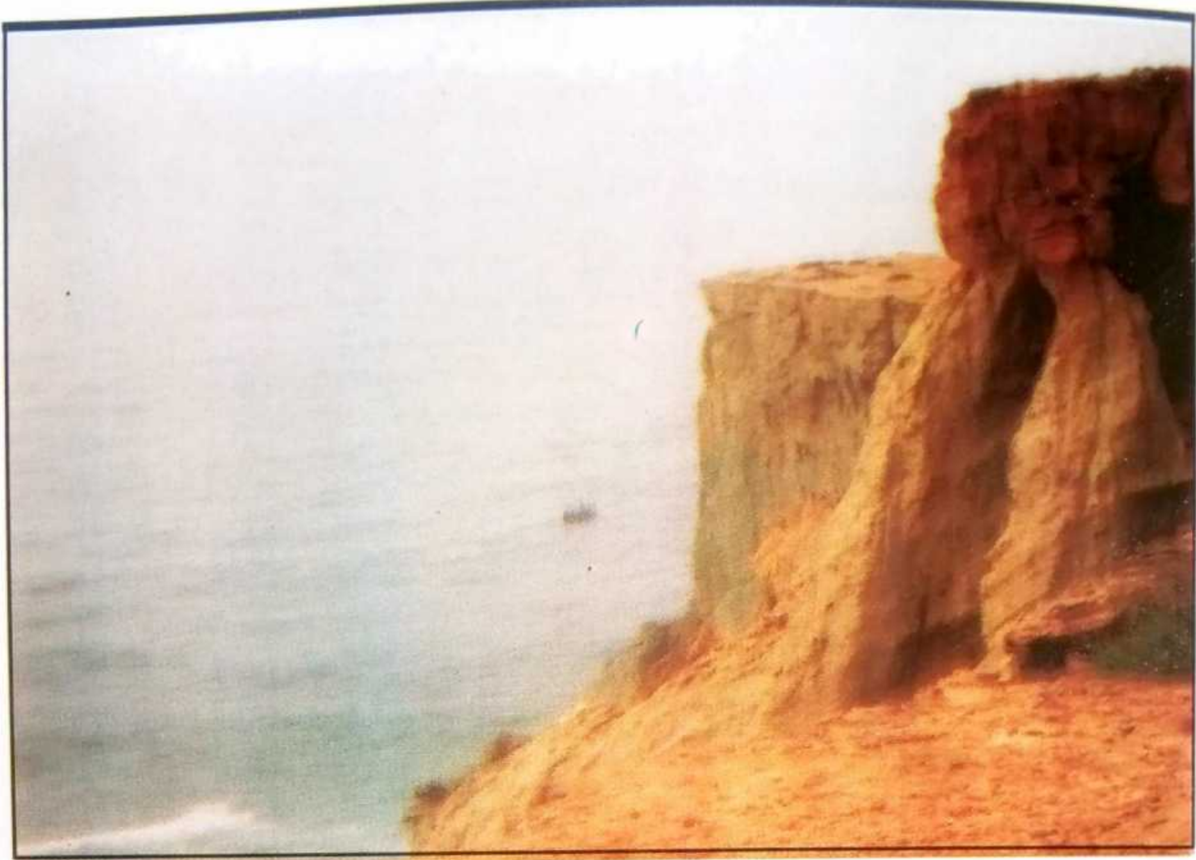
چیر سرءِ نیمگ

چیر سرءِ ندارگے

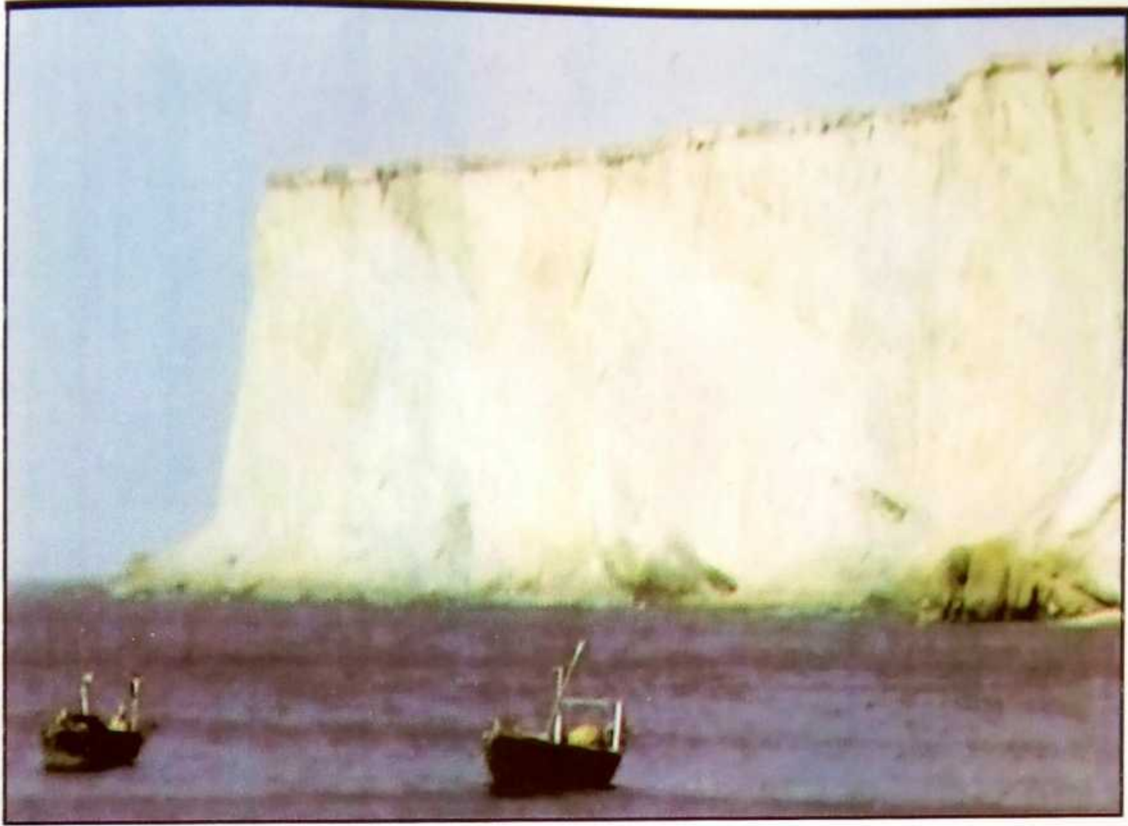
کوہ ءِ یک دروشمے

ہپت تلارءِ ندارگے

چیر سرءَ کوہءِ بہرے

چیر سرءَ ننگریں بوجیگے

غار یا سوپ کہ آپ ءَ گپتگ ات

جہل ءِ آپ ءِ دارگ ءِ جاگہ چہ برزادی ءَ

کوہ ءِ یک بہرے ءِ عکس

چیرسرءِ ہندءِ نداره

کوہءِ کش ءَ اوشتاتگیں سےَ تلار

چہ چیر سرءَ بالاسرءِ ظاہری

ہپت تلارءِ کوہءِ ندارگے

بالاسرءِ نیمگ

گراب کہ ترشتیں تلارےءِ صورتءَ مِکّ اِنت

گراب ءِ پشت ہپت تلار ءِ کوہ

گراب ءِ پشتی نیمگ ءَ ہپت تلار (تاکدیم19 ءِ عکس)

سوچاکو ءِ درچک

وتّے

ولّے

آلکو

سلامتیں ھکّی

ھکّی (تاکدیم 52 ءِ عکس)

پڑشتگیں ھکّی

پوڈی جم کنوکیں پیتی ٹانکا باڑی

وشبو یا سوچکی ءِ سوچگ ءِ جاگہ

ہیکل ءِ نداره

شمس ءِ ٹھکانہ

ہیکل ءِ انوگیں دروشم

ہیکل ءِ بُن پد

لائٹ ہاؤس ءِ پرشتگیں دروشم

لائٹ ہاؤس

گیس ءِ ہورکیں سلنڈر

چہ ڈُورءَ گیس ءِ سلنڈر

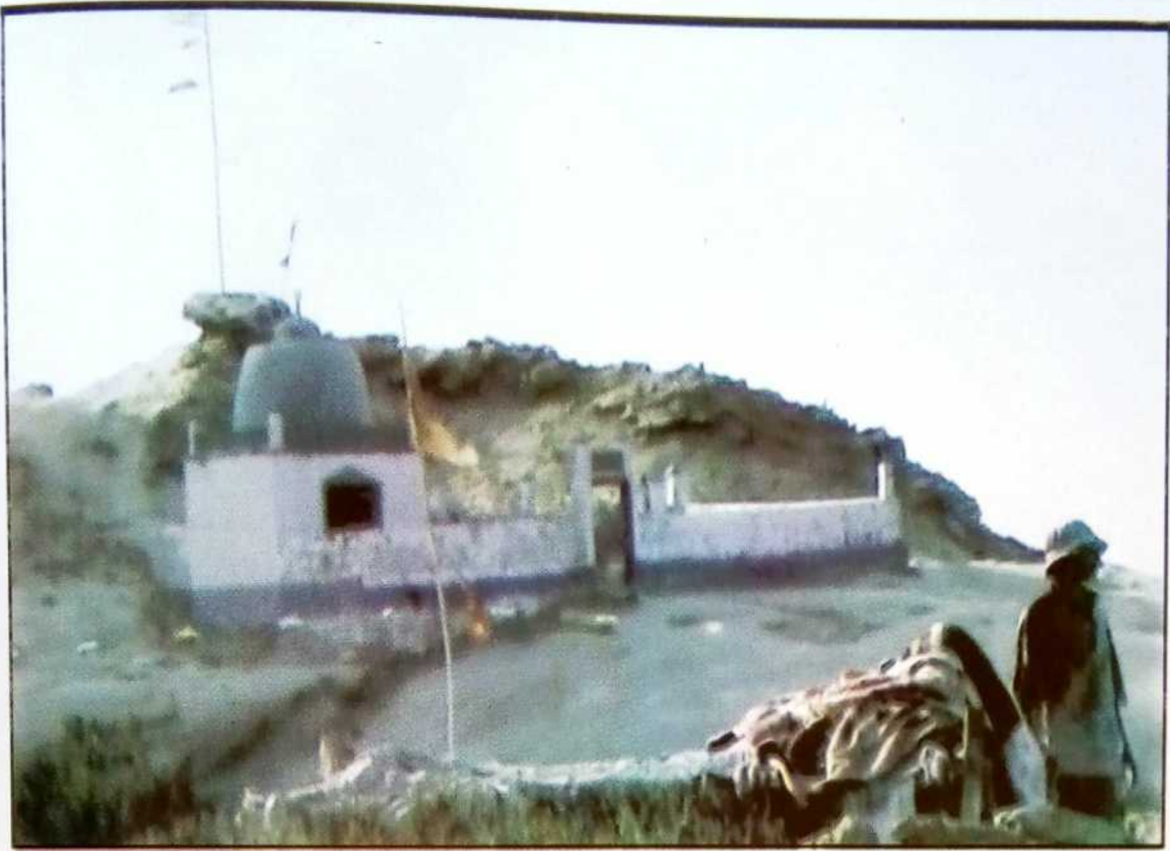
لائٹ ہاؤس پرشتگیں

کش ءَ اریں کچک

کپتگیں کچک

بزرگے ءِ ٹھکانہ

بزرگے ءِ ٹھکانہ

بزرگے ءِ ٹھکانہ

عبادت / مراقبہ ءِ جاگہ

سواستیکا ءِ نشان ءُ مُرگ ءِ پانچ یا ترشول

ہشتانی عکس (سواستیکا تاکدیم 19)

مراقبہ / عبادت ءِ جاگہ

عبادت ءِ جاگہ

دو تلار کہ مالنگی ءُ جوگنو گُشگ بنت

لُڑ اِتگیں قبرے

کوہ ءِ دامن ءَ قبرے

عبادت ءِ جاگہانی دروشم

عبادت ءِ جاگہ

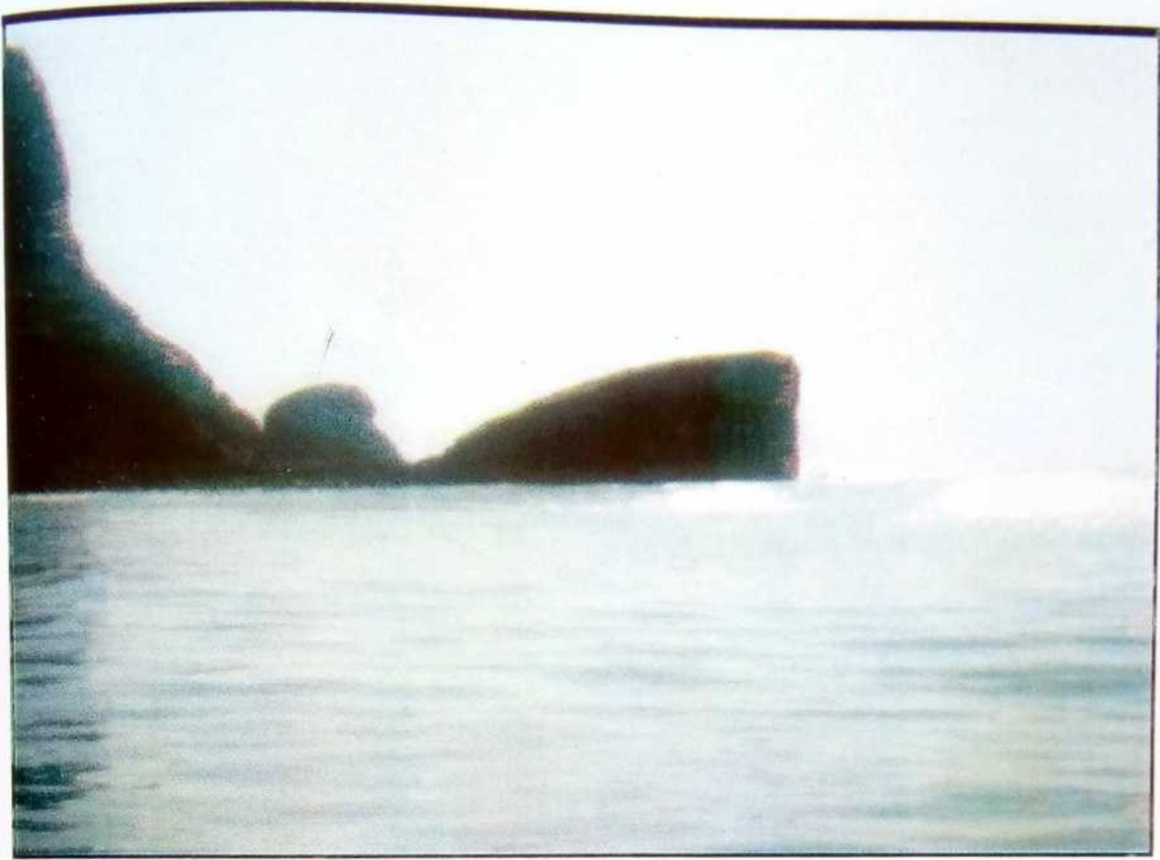
برز ءَ لینڈ سلائیڈنگ

تیاب دپ ءَ نندوکیں مُرگ

چہ باڑی ءِ کوہ ءَ روبرکت ءِ ندارہ

دو تلار کہ مالنگی ءُ جوگنو گُشگ بنت

بٹینکو (بٹیر) گرگ ءِ کرنا ءُ دام

کوہ ءِ دامن ءَ قبرے

بئینکو گرگ ءِ دام ءِ دار متگ انت

ہیلی پیڈے نہ انت شاہین گرگ ءِ جاہے

شاہین گرگ ءِ جاگہ ءِ بہرے

عبادت ءِ جاگہ

شاہین گرگ ءِ کونڈ

بئینکو گرگ ءِ دام

مُرتگیں مُرگے بوٹگانی کش ءَ

آپشکی مُرگ کہ مُرتگ

چیر سرءَ ایرآہگ ءِ گوْنگے 7228

لہتیں درچک ءُ بوٹگ

سواتیکاءِ نشان (تاکدیم 39ءَ)

سواتیکاءِ نشان (تاکدیم 39ءَ)

ISBN: 978-969-9768-37-8

بلوچی اکیڈمی، کوئٹہ